

Republika e Kosovës
Republika Kosovo - Republic of Kosovo
Qeveria - Vlada - Government

Br. 12/218.
Dana: 28.08. 2024

Na osnovu člana 92. stav 4 i člana 93 stav 4 Ustava Republike Kosovo, člana 8. Zakona br. 08/L-117 o Vladi Republike Kosovo, člana 4. stav 2 Zakona br. 04/L-052 o međunarodnim sporazumima, u skladu sa članom 78. Uredbe br. 17/2024 o radu Vlade Republike Kosovo, Vlada Republike Kosovo, na sednici održanoj 28. avgusta 2024. godine, donosi:

ODLUKA

1. Usvaja se Koncept-dokument za PPoljoprivredne zadruge.
2. Obavezuje se Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja i druge nadležne institucije za sprovođenje ove Odluke, u skladu sa Uredbom radu Vlade.
3. Odluka stupa na snagu danom objavljivanja u Službenom listu Republike Kosovo.

Albin KURTI

Premijer Republike Kosovo

Dostaviti:

- Zamenicima premijera
- Svim ministarstvima (ministrima)
- Generalnom sekretaru KP-a
- Arhivi Vlade

Republika e Kosovës
Republika Kosovo-Republic of Kosovo
Qeveria - Vlada – Government

Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural/Ministarstvo Poljoprivrede,
Šumarstva i Ruralnog Razvoja/Ministry of Agriculture, Forestry and Rural Development

KONCEPTNOG DOKUMENTA ZA POLJOPRIVREDNE ZADRUGE

Priština 2024

SADRŽAJ

Uvod	Error! Bookmark not defined.
Poglavlje 1: Definicija problema	5
Biljna proizvodnja	11
Žitarice	Error! Bookmark not defined.
Povrće	13
Voće	17
Vina	21
Veličina farme	21
Relevantni dokumenti za politiku, zakone i podzakonska akta	24
Glavni problem, uzroci i posledice	29
Zainteresovane strane	36
Praksa zemalja regiona	39
2. Poglavlje : Ciljevi	49
3. Poglavlje : Opcije	50
Poglavlje 3.1: Opcija ni jedna izmena	50
Poglavlje 3.2: Opcija za poboljšanje implementacije i izvršenja	51
Poglavlje 3.3: Treća opcija, izmena postojeće politike	51
4. poglavlje : Identifikacija i procena budućih uticaja	58
Poglavlje 4.1: Izazovi prikupljanja podataka	63
5. poglavlje : Komunikacija i konsultacije	63
6. poglavlje : Poređenje opcija	65
Poglavlje 6.1: Planovi implementacije za različite opcije	66
Poglavlje 6.2: Tabela poređenja sa sve tri opcije	77
7.poglavlje : Zaključci i sljedeći koraci	78
Poglavlje 7.1: Odredbe za praćenje i evaluaciju	86
Aneks 1: Obrazac procene ekonomskog uticaja	87
Aneks 2: Obrazac za procenu društvenih uticaja	90
Aneks 3: Obrazac za procenu uticaja na životnu sredinu	94
Aneks 4: Obrazac za procenu uticaja osnovnih prava	97

Predgovor

Konceptni dokument za zemljoradničke zadruge izradilo je Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja, u skladu sa Vodičem i Priručnikom za izradu konceptnih dokumenata br. 95/2018 od 21.03.2018. godine i u skladu sa pravilima i procedurama Vlade.

Većina farmi na Kosovu su mala porodična gazdinstva, od kojih najveći broj funkcioniše na nivou proizvodnje za preživljavanje, proizvodeći dobra i usluge samo za zadovoljenje porodičnih potreba (sopstvena potrošnja).

Kao rezultat toga, ove farme proizvode malo materijalnih dobara da se zadovolje vlastite potrebe. Štaviše, postoji mala inicijativa da se ova situacija prevaziđe, jer ova gazdinstva nemaju pristup kreditima i drugim poslovnim uslugama. Kao rezultat toga, ekstremno i opšte siromaštvo na Kosovu je najveće u ovoj populacionoj sredini. Prepoznajući ovu potrebu i značaj stvaranja novih organizacionih struktura, za pomoć poljoprivrednicima u nabavci poljoprivrednih inputa, kao i na način na koji to pomaže u proizvodnji, marketingu i pristupu finansijama, MPŠRR je preuzelo inicijativu da izradi Konceptni dokument za poljoprivredne zadruge, kroz koji mislimo da se poljoprivrednici organizuju i da imaju mogućnost da budu konkurentni na globalnom tržištu.

Cilj MPŠRR-a je da mobilisanjem farmera u poljoprivredne zadruge doprinese ekonomskom rastu, smanjenju nezaposlenosti i smanjenju siromaštva u poljoprivrednom sektoru na Kosovu.

Organizacija zemljoradničkih zadruga biće od posebnog značaja za poljoprivrednike (članove) sa direktnim uticajem na njihovo društveno blagostanje, kao i uticajem na razvoj održive poljoprivrede sa ekonomskim uticajem na nivou zemlje, svaki put uzimajući u obzir normalno i kooperativno funkcionisanje među njihovim zadrugarima.

Zakon o poljoprivrednim zadrugama na Kosovu je izrađen 2003. godine, gde je usvojen Zakon br. 2003/9, koji je u međuvremenu pretrpeo dve izmene i dopune i to Zakonom br. 03/L-004, kojim su, između ostalog, izmenjene kaznene odredbe i minimalni broj poljoprivrednika potreban za osnivanje zadruge sa 10 na 5 poljoprivrednika, i Zakon br. 08/1-095, kojim su izmenjene i dopunjene kaznene odredbe, ali ne i u drugim materijalno-pravnim aspektima, i važeći zakon pripada vremenu privremenih samoupravnih institucija, pa je njegova izmena neophodna. Za sprovođenje ovog zakona doneta su dva administrativna uputstva: A/U br. 06/2004 za sadržaj statuta i uslove registracije zemljoradničkih zadruga i A/U br. 10/2004 za Savez poljoprivrednih zadruga Kosova, ali koji ne zadovoljavaju trenutne dinamičke potrebe za funkcionisanje zemljoradničkih zadruga na Kosovu.

U Republici Kosovo, prema podacima iz registra ARBK, postoji ukupno šezdeset i jedna (61) zadruga registrovana za poljoprivrednu delatnost.

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja (MPŠRR) izradilo je ovaj konceptni dokument (KD), u kojem su identifikovani i analizirani nedostaci postojećeg zakonodavstva koji imaju uticaja na ukupan razvoj zadruga.

Slika 1: Tabela sa opštim informacijama za konceptni dokument

Naslov	Konceptni dokument za poljoprivredne zadruge
Vodeće ministarstvo	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja Odeljenje za savetodavne i tehničke usluge
Kontakt osoba	Tahir Halitaj – šef Odeljenja za informisanje, saradnju, praćenje i obuku - DSHKT
Nacionalni plan razvoja	Razvojni cilj i strateški cilj: <ul style="list-style-type: none"> - 1.8 Poboljšanje produktivnosti i održivosti u poljoprivredi ; - Strateška mera: Razvoj poslovanja u ruralnim područjima i rast zaposlenosti i socijalne infrastrukture; - Aktivnost - Izrada konceptnog dokumenta za poljoprivredne zadruge.
Strateški prioritet	<ul style="list-style-type: none"> • Program Vlade Republike Kosovo 2021-2025 2.10. Poljoprivreda, šumarstvo i ruralni razvoj; 2.10.2 Povećanje konkurencije u poljoprivredno-prehrambenom sektoru. • Nacionalna strategija razvoja 2030 I Stub - Održivi ekonomski razvoj Razvojni cilj: Poboljšanje produktivnosti i održivosti u poljoprivredi; Strateški cilj : Izgradnja održivih veza između farmera, prerađivača i trgovaca na malo. <p>Strateški cilj:</p> <p>Održivi razvoj poljoprivrede kroz organizovanje poljoprivrednika u zemljoradničke zadruge, unapređenjem njihovog položaja kroz pristup novim tržištima, poljoprivrednim inputima i mehanizaciji, kao i stručna obuka.</p>

	<p>Specifični ciljevi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Unapređenje zakonodavnog i regulatornog okvira za poljoprivredne zadruge; • Institucionalna podrška organizovanju poljoprivrednika da se učlane u zemljoradničke zadruge; • Upravljanje zemljoradničkim zadrugama i saradnja sa poljoprivrednicima; • Podizanje svesti o značaju zemljoradničkih zadruga. • Podizanje kapaciteta za zainteresovane strane poljoprivrednih zadruga;
Radna grupa	<p>Odlukom br. 501, Ref. ZSP 613/23 od 23.06.2023.godine, generalni sekretar MPŠRR imenuje Radnu grupu za izradu konceptnog dokumenta za poljoprivredne zadruge: Ahmet Zejnullahu - predsedavajući; Tahir Halitaj - član; Arian Bugari - član; Skender Bajrami - član; Fisnik Sadikaj - član; Nehar Qengaj - član; Fatmire Mirena - član; Bajram Seferaj - član; Naser Krasniqi - član; Arton Bekolli - član; Luarza Muhadri - član; Leonora Arifi - članica; Nesim Morina - član; Jehona Shkodra - član i Faton Nagavci - član.</p>

Poglavlje 1: Definisane probleme

Konceptni Dokument ima za cilj da se pozabavi pitanjima koja nisu obuhvaćena važećim zakonodavstvom o poljoprivrednim zadrugama.

Razvoj poljoprivrednog sektora, kao glavna osnova za ostvarivanje jednog od strateških ciljeva koje je postavila vlada - povećanje konkurencije u poljoprivredno-prehrambenom sektoru, što je gotovo nemoguće bez organizovanja zemljoradničkih zadruga.

Zadruge su važan deo u razvoju poljoprivrednog sektora, pa će postupno organizovanje poljoprivrednika kroz njihovo članstvo u zadrugama omogućiti očuvanje, odnosno povećanje proizvodnje domaćih poljoprivrednih proizvoda radi poboljšanja ekonomskih i socijalnih uslova poljoprivrednika u ruralnim oblastima.

Koncept i ideja za razvoj zemljoradničkih zadruga u Republici Kosovo će se realizovati radi postizanja gore navedenih ciljeva i definisanja strateške politike za zemlju, koja će uključivati zadatke i ciljeve za unapređenje sektora, pravce razvoja za različite sektora poljoprivrede u našoj zemlji.

1.1. Postojeći i okvir politike i zakonodavstva na Kosovu

U Republici Kosovo postoji širok okvir dokumenata u vezi sa politikom poljoprivrednog sektora i zakonodavstva o zadrugama i poljoprivrede ruralnog razvoja u vezi sa zadrugama. Ovaj pravni okvir, koji je predmet obrade i u donjoj tabeli, sastoji se od sledećih pravnih akata:

1. Strategija za poljoprivredu i ruralni razvoj 2022-2028;
2. Program za poljoprivredu i ruralni razvoj 2023-2027;
3. Strateški plan Savetodavnog sistema Kosova za poljoprivredu i ruralni razvoj 2023-2027;
4. Zakon br. 2003/9, za zemljoradničke zadruge;
5. Zakon br. 08/L-072 za poljoprivredu i ruralni razvoj;
6. Zakon br. 04/L-074 za savetodavne usluge za poljoprivredu i ruralni razvoj;
7. Zakon br. 02/L-26 za poljoprivredno zemljište;
8. Zakon br. 06/L -016 za komercijalna preduzeća;
9. Zakon br. 06/L-092 za davanje na korišćenje i razmenu nepokretne imovine opštine;
10. Administrativno uputstvo br . 06/2004 o sadržaju statuta i uslovima registracije zemljoradničkih zadruga;
11. Administrativno uputstvo br . 10/2004 za Savez poljoprivrednih zadruga Kosova;

Ovde su obrađeni i pravni akti koji nisu direktno povezani sa zemljoradničkim zadrugama, ali se smatraju pravnim aktima potencijalno vezanim za osnivanje i rad zemljoradničkih zadruga.

Zakonodavstvo EU koje se odnosi na zadruge također je obrađeno, kao što su:

- Direktiva Saveta 2003/72/EZ dat 22. jula 2003. za implementaciju Statuta Evropskog društva zadruga;
- Uredba Saveta (EZ) br.1435/2003 od dt. 22. jula 2003. o Statutu Evropskog društva zadruga.

1.2. Zakon o zemljoradničkim zadrugama - Nedostaci

Zakonodavstvo Republike Kosovo o poljoprivrednim zadrugama uključuje:

- Zakon br. 2003/9 za poljoprivrednike zadruge, Službeni list Kosova br. 17 od dt. 1. oktobra 2007.;

- Zakon br. 03/L-004 kojim su, između ostalog, izmenjene kaznene odredbe i minimalni broj poljoprivrednika potreban za osnivanje zadruga sa 10 na 5 poljoprivrednika;
- Zakon br.08/1-095 kojim su kaznene odredbe izmenjene i dopunjene (Zakon br.08/1-095), ali ne iu drugim materijalnim aspektima.
- Administrativno uputstvo br. 06/2004 o sadržaju statuta i uslovima registracije zemljoradničkih zadruga;
- Administrativno uputstvo br . 10/2004 za Savez poljoprivrednih zadruga Kosova.

Status i minimalni broj poljoprivrednika

Zakon definiše zemljoradničku zadrugu kao pravno lice koje stvaraju fizička ili pravna lica koja moraju biti svi poljoprivrednici koji svoju privatnu imovinu ulažu u osnovni kapital. Zadruga pruža usluge svojim svojim članovima i ne zasniva se na stvaranju profita za sebe. Najmanje 75% bruto prometa Zadruga potiče od aktivnosti sa članovima.

Zemljoradničku zadrugu osniva najmanje deset (10) poljoprivrednika, koji su potpisnici obaveza, dok je zakonom br. 03/L-004 za izmene i dopune osnovnog zakona, ovaj broj je smanjen na pet (5) poljoprivrednika. Zemljoradnička zadruga će imati prava i dužnosti pravnog lica bez obzira na članove. Ima svoju imovinu i dodeljene dužnosti.

Aktivnosti:

- Snabdevanje potrebnim inputima i mehanizacijom za poljoprivredne aktivnosti svojih članova;
- Prikupljanje proizvoda od svojih članova, za prodaju u njihovom prirodnom stanju ili nakon prerade;
- Za dobrobit svojih članova, obavlja neophodne usluge za njihove poljoprivredne aktivnosti;
- Kupovina mehanizacije za zajedničku upotrebu od strane njenih članova za njihove poljoprivredne potrebe;
- Uopšte, u ime svojih članova obavlja aktivnosti koje proširuju njihovu poljoprivrednu delatnost i samo za potrebe poljoprivrednih aktivnosti.
- Registracija u kancelariji za registraciju pravnog lica (Agencija za registraciju preduzeća na Kosovu).

KAPITAL

Doprinos deoničara može biti u gotovini ili u naturi koja može biti promjenjiva. Doprinos u naturi se vrednuje u finansijskoj vrednosti. Unos članova je u obliku akcija, a minimalna vrednost udela (jedne akcije) je 10 eura.

Novi zakon treba da da jasne signale da se predložena zemljoradnička zadruga razlikuje od bivših zadruga stvorenih u socijalističkom sistemu. Da bi bilo jasno, u novom zakonu treba nedvosmisleno da stoji da je članstvo u zemljoradničkoj zadruzi dobrovoljno i da članovi ne mogu biti primorani da predaju svoju imovinu zadruzi, osim ako je to ugovoreno statutom zadruge. Razlog za dobrovoljno učešće u svakoj zadruzi počiva na međunarodnom principu zadruge n. 1. Dobrovoljno članstvo i otvoreno.

Kapital zadruge ne može se smanjiti ispod nivoa od polovine najvećeg kapitala od osnivanja zadruge.

Postupak osnivanja: Zadruga se osniva na osnivačkoj skupštini **na kojoj** se usvaja njen Statut ili potpisivanjem akta o osnivanju/Statuta i doprinosom u osnovnom kapitalu.

Organi zadruge

- Generalna Skupština;
- Upravni odbor;
- Predsedavajući Upravnog odbora;
- Direktor zadruge, koji ne može biti član zadruge, ali je zaposlen po ugovoru.

Oblici udruživanja zadruga:

- Savez poljoprivrednih zadruga Kosova - dobrovoljno članstvo;
- Savez zemljoradničkih zadruga - može se osnovati od dve ili više zadruga.

Spoljni finansijski kontrolor - Vršiti ga lice ovlašćeno od strane MEF-a, što znači da finansijsku kontrolu vrši eksterni kontrolor.

Raspodela neto prihoda i gubitaka (članovi 15, 16)

Zakonom je utvrđen prioritet raspodele neto prihoda (dobitka) i to: 5% u fond neophodne rezerve; 5% u rezervni fond, za naknadu udela (akcija) članova koji istupe iz zadruge; rezervni fond (iznos utvrđen Statutom); isplata zadrugara srazmerno njihovoj delatnosti u zadruzi i iznosima preostalim na računu viškova i akumuliranih gubitaka, odnosno u drugim fondovima koja se moraju čuvati kao rezerva.

Kada neto imovina zbog gubitaka padne na manje od polovine najvećeg osnovnog kapitala primljenog od osnivanja zadruge, Generalna Skupština će odlučiti da li će se

zadruga likvidirati ili održati. Ako se zadruga održi, članovi će doprinositi iznosom koji je neophodan za dostizanje neto imovine zadruga na dozvoljenom nivou.

Likvidacija. Član 17. st. 4: „*Neto imovina preostala nakon isplate svih poverilaca i uplate doprinosa članova neće se deliti članovima. Neto imovina će se nužno preneti na neku drugu zadrugu ili zajednicu zemljoradničkih zadruga, ili na drugu legalnu organizaciju zemljoradničkih zadruga.*”

Registracija postojećih zadruga u trenutku usvajanja zakona

Član 23 stav 1: „Postojeće zemljoradničke zadruga će se preregistrovati u zemljoradničke zadruga po ovom zakonu u roku od godinu dana od dana stupanja na snagu ovog zakona ili će izgubiti status zemljoradničke zadruga.“ („Prelazne odredbe“ su izbrisane iz naslova člana Zakonom br. 03/L- 004 za izmenu i dopunu osnovnog zakona) .

Među nedostacima zakona mogu se smatrati:

Zakon ne sadrži osnovne principe zadrugarstva definisane zakonodavstvom EU o zadrugama.

Zakon predviđa samo eksternu finansijsku kontrolu, ali ne i unutrašnju kontrolu koju bi vršio bilo koji organ izabran ili imenovan od strane Skupštine zadruga (koji bi uključivao članove i radnike zadruga i jedno lice van zadruga) koje, bi pored finansijske kontrole, izvršilo i kontrolu zakonitosti vođenja poslovanja zadruga i druga pitanja koja su utvrđena statutom.

Zakon ne precizira visinu akcionarskog doprinosa pri osnivanju zadruga, članarinu kao oblik stvaranja kapitala zadruga i ko određuje visinu članstva .

Uloga osnivača (akcionara) i člana, kao i sprovođenje principa ravnopravnosti u upravljanju zadrugom kroz princip „jedan član, jedan glas“, nisu jasno precizirani.

Što se tiče funkcije i uloge Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja, osim izrade podzakonskih akata, zakon ne sadrži odredbe o ulozi ministarstva, kao što su: nadzorna uloga MPŠRR za sprovođenje zakona; pružanje saveta putem savetodavnih usluga, pružanje podrške poljoprivrednicima tokom osnivanja i prvih godina rada zadruga itd. Takođe ne postoje odredbe koje se odnose na razvoj finansijskih mehanizama za poljoprivredne zadruga ili njihove članove (subvencije, povoljni krediti, politike poreskih olakšica , itd.). Iako se naslov člana 20 zakona odnosi na subvencije, tekst člana ima drugačiji sadržaj.

Fragmentacija poljoprivrednog zemljišta na Kosovu je dosta izražena, ovaj argument se može primetiti pozivajući se na veličine farmi po površini (ha) i broj farmera

izražen u procentima (%) koji su zvanično dokumentovani, pozivajući se na izvore iz podataka koje je objavilo Odeljenje za ekonomske analize i poljoprivrednu statistiku (OEAPS), kao i drugi izvori, kao što su organizacione jedinice MPŠRR, Agencija za razvoj poljoprivrede (ARP) i Kosovska agencija za statistiku (ASK), čini se da je u 2020. godini ukupna **korišćena površina poljoprivrednog zemljišta** iznosila je 420.210 ha sa % raspodele na sledeći način: livade i pašnjaci 52%, oranice 43%, povrće (na otvorenom polju i plastenicima kao prvi usev), bašte i rasadnici 2%, plantaže voće 2% i plantaže vinograda 1%. Što se tiče **veličine gazdinstva (farme)**, uzimajući u obzir površinu obradive zemlje - oranica, 35% površine je na gazdinstvima veličine od 5 do manje od 10 ha, 21% površine na gazdinstva od 2 do manje od 5 ha, 16% površine na gazdinstva (farme) veličine od 1 do manje od 2 ha a ostatak površine je u drugim veličinama. Što se tiče broja gazdinstava, njih 91% ima površinu manju od 5 ha, dok u površini ova gazdinstva pokrivaju 46% od ukupne površine obradive zemlje - njiva.. Kao rezultat ovakvog stanja, u nedostatku odgovarajuće organizacije, interesovanje poljoprivrednika za rad na ovim poljoprivrednim površinama je nizak, a kao rezultat toga došlo je do nastavka ekstenzivne proizvodnje

Zemljoradničke zadruge u Republici Kosovo, prema podacima iz registra Poreske uprave Kosova (PUK), čini se da je registrovano ukupno šezdeset i jedna (61) zadruga koja se bavi različitim poljoprivrednim delatnostima.

Međutim, aktivnosti koje obavljaju ove "**poljoprivredne zadruge**" više su slične agrobiznisima koji obavljaju komercijalne aktivnosti vezane za poljoprivredu. Agrobiznis uključuje sve potrebne korake počevši od nabavke poljoprivrednih inputa, proizvodnje, prerade i distribucije poljoprivrednih proizvoda na tržištu. Ova privredna grana je važan segment privrede koji igra važnu ulogu u razvoju poljoprivrede u našoj zemlji, omogućavajući direktno povezivanje poljoprivrednika sa tržištima i prerađivačkim industrijama. Međutim, organizovanje poljoprivrednika kroz proizvodne organizacije, a zatim i njihovo delovanje preko poljoprivrednih zadruga, izgleda kao najbolja moguća opcija za prilike u kojima se nalazi poljoprivreda na Kosovu, jer se kroz organizaciju ovog sektora otvaraju nova radna mesta od kojih zavisi direktno ili indirektno velikog broja zaposlenih.

Članovi poljoprivrednih (zemljoradničkih) zadruga u našoj zemlji, prema podacima, ne postoji zadruga koja se sastoji od mnogo članova. Članom zadruge može postati svaki poljoprivrednik, koji bi unapred morao da uplati određeni iznos sredstava za registraciju, koji se zasniva na površinama zasađenim poljoprivrednom kulturom koju on poseduje. Dok su u razvijenim zemljama male zadruge počele da postaju članice veće grupe drugih zadruga, u našoj zemlji nedostatak ove organizacije predstavlja ozbiljnu prepreku u razvoju održive poljoprivrede.

Savetodavne službe su organizovane u okviru Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja (MPŠRR), i na opštinskom nivou, ali koje pre imaju organizacionu ulogu, gde preko njih treba distribuirati sve informacije vezane za ulogu i značaj poljoprivrednih zadruga koje će biti organizovane u našoj zemlji. Međutim, zbog ograničenih kapaciteta osoblja savetodavnih službi i nedostatka međuinstitucionalne saradnje, distribucija informacija poljoprivrednicima može biti ograničena, ali nakon organizovanja zadruga morao bi se povećati broj savjetnika, kako bi se podržali poljoprivrednici članovi, kroz pružanje stručnih saveta u različitim sektorima.

Razvoj institucija je važna komponenta koja bi doprinela organizovanju i funkcionisanju zemljoradničkih zadruga, što će uticati na zadovoljavanje potreba za domaćim poljoprivrednim proizvodima. Sa ovog aspekta, uloga institucija kao što su: MPŠRR, AHV, PIK, Opštine, Carina, Udruženja, Kompanije za proizvodnju semena i sadnica, kao i Poljoprivredni fakulteti, je neophodna i pokroviteljska u organizovanju poljoprivrednih zadruga na Kosovu.

U ovom slučaju treba naglasiti da saradnja navedenih institucija nije na zadovoljavajućem nivou.

Biljna proizvodnja

Stanje poljoprivredne proizvodnje na Kosovu i njen uticaj na dobrobit farmera i ekonomiju zemlje nije na pravom nivou, to nastaje kao posledica nekoliko faktora, kao što su:

- Neracionalno korišćenje obradivog zemljišta (njiva) za poljoprivrednu proizvodnju;
- Visoka parcelizacija obradivog zemljišta;
- Veliki broj farmi (91%) veličine manje od pet (5) hektara.

Na osnovu ove situacije, kao jedina mogućnost koja može promeniti ovo stanje u interesu dobrobiti poljoprivrednika, ali i privrede zemlje, jeste organizovanje poljoprivrednika kroz zemljoradničke zadruge.

U nastavku je prikazano stanje obradivih površina i poljoprivredne proizvodnje za pojedine poljoprivredne kulture koje se smatraju strateškim kulturama za našu zemlju:

Žitarice

U 2021. godini na Kosovu je sa žitaricama obrađeno 124.477 ha, ili 237 ha manje u odnosu na 2020. godinu. Na površinama sa žitaricama dominira kultura pšenice sa 64.2% ili 79.970 ha, od ukupne površine pod žitaricama. Trendovi uzgoja pšenice nemaju značajne promene po površini. Oko 48.000 ha kultivisano je kvalitetnim i sertifikovanim semenom, dok je na drugoj površini korišteno komercijalno (trgovačko) seme.

Usev kukuruza u 2021. godini imao je povećanje površina za 0.1% u odnosu na 2020. godinu ili 39.710 ha, a i ostale žitarice imale su povećanje obrađenih površina kao što se vidi u sledećoj tabeli. Uzgoj kukuruza se uglavnom ostvaruje hibridnim semenom (F1) koje je u potpunosti iz uvoza, dok je nekoliko desetina hektara možda kultivisano autohtonim semenom. Dok se druge žitarice uglavnom uzgajaju sa uvezenim semenom, au nekim slučajevima, kao što je kultura ječma, površine se ugovore unapred, a seme obezbeđuju potražiocu proizvodnje ječma.

Površina, proizvodnja i prinos žitarica, 2017-2021

Kulture	2017	2018	2019	2020	2021	Promena 2021/2020 u %
Površina	ha					
Žitarice	120,746	123,869	124,199	124,714	124,477	-0.2
Pšenica	80,519	81,123	80,273	80,473	79,970	-0.6
Kukuruz	35,951	38,453	39,441	39,684	39,710	0.1
Ječam	1,605	1,948	1,954	1,982	2,060	3.9
Raž	318	434	420	425	555	30.7
Zob	2,320	1,797	1,975	2,009	2,030	1.1
Ostale žitarice Zrno	33	113	136	141	153	8.4
Proizvodnja	t					
Žitarice	477,880	441,757	459,404	529,112	504,371	-4.7
Pšenica	320,136	280,616	284,999	341,818	322,018	-5.8
Kukuruz	147.200	151,921	163,930	175,180	170,393	-2.7
Ječam	4,687	5,124	5,159	5,764	5,610	-2.7
Raž	866	1,049	1,010	1,153	1,409	22.2
Zob	4,862	2,751	3,954	4,769	4,500	-5.7
Ostale žitarice Zrno	129	296	352	427	441	3.3
Produktivnost	t/ha					
Pšenica	3.98	3.46	3.55	4.25	4.03	-5.2
Kukuruz	4.09	3.95	4.16	4.41	4.29	-2.8
Ječam	2.92	2.63	2.64	2.91	2.72	-6.3
Raž	2.72	2.41	2.41	2.71	2.54	-6.5
Zob	2.10	1.53	2.00	2.37	2.22	-6.6

Ostale žitarice	3.87	2.62	2.59	3.03	2.89	-4.7
Zrno						

Izvor: ASK – Istraživanje poljoprivrednih ekonomija ('17,'18,'19,'20,'21)

Ukupna domaća proizvodnja domaće pšenice iznosila je 322.018 tona, što pokriva 69.6% domaćih potreba. Najveći deo žitarica je upotrebljen za ishranu ljudi, a ostatak je prodat i korišten za stočnu hranu. Vrednost domaće proizvodnje pšenice iznosila je 64.4 miliona €, dok je trgovinski bilans i dalje negativan, a njegova vrednost je porasla zbog rasta cena na međunarodnom tržištu, ali i zbog povećanja uvezene količine pšenice i proizvoda od pšenice u 2021. godini. U 2021. godini prosečna potrošnja pšenice po glavi stanovnika, uključujući proizvode koji sadrže pšenicu koja je pretvorena u pšenicu putem koeficijentata konverzije, iznosila je 207 kg. U 2021. godini kukuruzom je obrađeno 39.684 ha ili 31.9% ukupne površine zasađene žitaricama. Sa proizvedenom količinom od 170.393 tone, Kosovo pokriva 78% svojih potreba, pri čemu se najveći deo koristio kao stočna hrana. Za zadovoljenje ukupnih potreba se kukuruz uvozi, a trgovinski bilans u iznosu od 15.6 miliona € je i dalje negativan, koji se produbio zbog viših cena u 2021. godini, uprkos činjenici da je uvezena količina manja u odnosu na 2020.godinu. Prosečna potrošnja kukuruza po glavi stanovnika, uključujući proizvode koji sadrže kukuruz, je u 2021. godini iznosila 44 kg.

Povrće

Povrtarske kulture imaju posebne karakteristike u odnosu na žitarice koje se gaje na Kosovu, njihovim uslovima uzgoja i metodama razmnožavanja. Seme povrća, osim krompira, ne podleže terenskim ispitivanjima, već samo fitosanitarnim i laboratorijskim ispitivanjima.

Površine sa povrćem na Kosovu koje se gaje na otvorenim poljima, u plastenicima i baštama računa se da ih ima ukupno 19.399 ha tokom 2021. godine. Kulture koje čine najveći deo ove površine su: krompir (3.854 ha), paprika (3.146 ha), bundeva (2.612 ha), pasulj (2.914 ha), luk (1.369 ha), lubenica (1.309 ha), kupus (923 ha), kukuruzna tikva (918 ha), paradajz (800 ha), dinja (321 ha), krastavac (305 ha) i druge povrtarske kulture koje dele manju površinu u odnosu na gore navedene kulture.

Ako se analizira razlika između 2020. i 2021. godine, na površinama sa povrtarskim kulturama, može se uočiti da su gotovo svi usevi zabeležili blagi porast površina, osim kod krastavca, paradajza i belog luka, koji su zabeležili smanjenje površina. Uopšteno gledano, ukupna površina sa povrćem povećana je za 0.8% u odnosu na 2020 godinu.

Površina sa povrćem, 2017 - 2021

Kulture	2017	2018	2019	2020	2021	Promena 2021/2020 u %
Površina	ha					
Povrće	19,643	17,886	18,911	19,243	19,399	0.8
Krompir	4,290	3,606	3,688	3,771	3,854	2.2
Paradajz	862	757	794	815	800	-1.8
Crni patlidžan	8	6	8	7	8	11.7
Paprika	3,035	3,038	3,108	3,134	3,146	0.4
Bundeva	2,270	2,255	2,502	2,577	2,612	1.4
Kukuruzna tikva	684	810	898	913	918	0.5
Krastavac	305	273	304	313	305	-2.7
Lubenica	1,201	1,182	1,216	1,303	1,309	0.4
Dinja	388	298	313	318	321	0.9
Kupus	917	832	906	918	923	0.5
Karfiol	47	46	53	50	52	3.8
Spanać	161	160	197	150	154	2.8
Salata	92	78	88	79	82	3.7
Crvena repa	-	9	9	7	7	2.1
Rotkvica	-	5	5	5	5	2.7
Peršun	10	11	11	11	12	8.9
Praziluk	73	72	75	76	78	2.7
Luk	1,465	1,185	1,354	1,367	1,369	0.1
Beli luk	138	146	234	264	263	-0.6
Pasulj	3,406	2,845	2,888	2,904	2,914	0.3
Grašak	99	55	67	68	69	1.6
Ostale mahunarke	54	69	42	43	46	5.4
Šargarepe	107	112	121	126	129	2.6
Ostalo povrće	32	37	29	22	23	5.3

Izvor: ASK - Istraživanje poljoprivrednih ekonomija ('17,'18,'19,'20,'21)

Što se tiče proizvodnje za 2021. godinu, proizvodnja povrća procenjuje se na 282.734 tone na ukupnoj površini od 19.399 ha, što u odnosu na 2020. godinu beleži pad proizvodnje za 2.7%. Pozivajući se na podatke o proizvodnji povrtarskih kultura za 2021. godinu, možemo reći da su najveću proizvodnju imale kulture poput krompira,

bundeve, kukuruzne tikve, paprike, kupusa i lubenice (preko 20.000 tona), a slede ostale kulture poput paradajza, crnog luka, krastavca, pasulja, dinje itd. koji označavaju količinu proizvodnje ispod 20.000 tona.

Proizvodnja povrća, 2017 - 2021

Kulture	2017	2018	2019	2020	2021	Promena 2021/2020 u %
Proizvodnja	t					
Povrće	358,394	265,420	300,559	290,555	282,734	-2.7
Krompir	118.250	68,790	73,816	74,508	73,984	-0.7
Paradajz	24,698	22,639	22,466	20,242	19,163	-5.3
Crni patlidžan	204	107	155	137	144	5.0
Paprika	62,934	49,907	59,404	53,889	52,381	-2.8
Bundeva	25,564	20,208	23,050	22,535	22,326	-0.9
Kukuruzna tikva	16.220	18,376	21,570	21,712	20,896	-3.8
Krastavac	10,204	7,009	9,173	9,055	8,480	-6.4
Lubenica	28,740	22,918	25,209	26,324	25,971	-1.3
Dinja	6,113	4,141	4,409	4,335	4,103	-5.3
Kupus	25,184	21,997	25,259	24,850	24,123	-2.9
Karfiol	911	725	1,004	905	885	-2.2
Spanać	1,546	1,348	2,053	1,452	1,408	-3.1
Salata	1,186	683	835	677	635	-6.2
Crvena repa	-	73	80	56	51	-8.8
Rotkvica	-	39	52	49	45	-7.1
Peršun	143	87	125	123	130	5.7
Praziluk	1,671	1,303	1,440	1,425	1,398	-1.9
Luk	22,436	16,317	19,879	18,859	17,792	-5.7
Beli luk	971	873	1,628	1,588	1,471	-7.4
Pasulj	8,687	5,688	6,713	5,708	5,349	-6.3
Grašak	348	146	169	152	138	-9.5
Ostale mahunarke	219	254	139	126	116	-8.3
Šargarepa	1,838	1,493	1,703	1,694	1,585	-6.4
Ostalo povrće	326	298	227	155	162	4.2

Izvor: ASK - Istraživanje poljoprivrednih ekonomija ('17,'18,'19,'20,'21)

Što se tiče prinosa povrća za 2021. godinu, u odnosu na prethodnu godinu, uočava se pad prinosa kod svih kultura, ista situacija je i u proizvodnji, gde je u odnosu na 2020. godinu nivo proizvodnje manji. Ove promene u prinosu su rezultat promene klimatskih uslova (suša i grad).

Tabela 5: Prinos povrća, 2017 - 2021

Kulture	2017	2018	2019	2020	2021	Promena 2021/2020 u %
Produktivnost (Prinos)	t/ha					
Krompir	27.56	19.08	20.01	19.76	19.20	-2.8
Paradajz	28.67	29.90	28.29	24.84	23.95	-3.5
Crni patlidžan	26.32	16.90	19.19	18.44	17.34	-6.0
Paprika	20.74	16.43	19.11	17.19	16.65	-3.2
Bundeva	11.26	8.96	9.21	8.74	8.55	-2.3
Kukuruzna tikva	23.71	22.70	24.01	23.77	22.76	-4.3
Krastavac	33.50	25.66	30.20	28.91	27.82	-3.8
Lubenica	23.93	19.38	20.73	20.20	19.84	-1.8
Dinja	15.77	13.92	14.08	13.64	12.80	-6.2
Kupus	27.46	26.44	27.88	27.07	26.13	-3.4
Karfiol	19.19	15.93	18.84	18.00	16.96	-5.8
Spanać	9.59	8.44	10.41	9.71	9.15	-5.7
Salata	12.82	8.79	9.47	8.58	7.76	-9.6
Crvena repa	-	8.43	8.99	7.97	7.13	-10.6
Rotkvica	-	8.32	10.52	10.07	9.11	-9.5
Peršun	14.21	8.15	11.20	10.95	10.63	-2.9
Praziluk	23.05	18.00	19.29	18.82	17.97	-4.5
Luk	15.32	13.77	14.68	13.80	13.00	-5.8
Beli luk	7.04	5.97	6.97	6.00	5.59	-6.9
Pasulj	2.55	2.00	2.32	1.97	1.84	-6.6
Grašak	3.52	2.64	2.52	2.23	1.99	-11.0
Ostale mahunarke	4.02	3.67	3.27	2.91	2.53	-13.0
Šargarepe	17.21	13.35	14.09	13.46	12.28	-8.8
Ostalo povrće	10.23	8.12	7.79	7.05	6.98	-1.1

Izvor: ASK - Istraživanje poljoprivrednih ekonomija ('17,'18,'19,'20,'21)

U ukupnoj površini zasađenoj povrćem od 19.399 ha za 2021. godinu, površine sa paradajzom učestvuju sa 4.1%. Površine i proizvodnja paradajza su u 2021. godini zabaležile pad u odnosu na prethodnu godinu za 1.8%, dok proizvodnja za 5.3%, čime je pokriveno ukupno 50.8% potreba potrošnje. Ostatak je pokriven uvozom sa 18.685 tona, a izvozom 136 tona. Vrednost proizvodnje iznosila je 9.6 mil. €, dok je trgovinski bilans i dalje negativan.

Voće

Površina sa voćem na Kosovu za 2021. godinu je 10.382 ha, u poređenju sa 2020. godinom, kada je površina bila 10.265 ha, gde se primećuje mali porast od 1.1%. Među kulturama koje prednjače po površini su: jabuke 3.083 ha, šljive 2.210 ha, maline 1.665 ha, orasi 1.352 ha, zatim ostale kulture kao što su kruške, lešnici, jagoda i višnja itd.

Što se tiče proizvodnje voća koja za 2021. godinu iznosi 67.533 tone, ovaj iznos je manji za 6.5% u odnosu na prethodnu godinu. Većina kultura u odnosu na prethodnu godinu je zabaležila smanjenje.

Među kulturama koje su tokom 2021. godine zabeležile najveće proizvodne količine, treba izdvojiti jabuke (37.381 tona), šljive (11.247 tona), maline (5.840 tona), kruške (4.953 tone), orahe (2.108 tona), zatim slede ostale kulture sa nižom količinom proizvodnje.

Površina i proizvodnja voće, 2017 - 2021

Kulture	2017	2018	2019	2020	2021	Promena 2021/2020 u %
Površina	ha					
Voće	6,422	7,922	9,479	10,265	10,382	1.1
Jabuka	2,155	2,556	3,006	3,068	3,083	0.5
Kruška	456	479	610	614	618	0.7
Dunja	39	64	90	91	93	2.6
Mušmula	41	50	51	51	53	4.0
Šljiva	1,524	1,821	2,096	2,201	2,210	0.4
Kajsije	11	14	22	22	24	5.9
Breskva	26	34	47	48	51	5.5
Trešnja	78	82	107	108	110	2.0
Višnja	149	167	232	233	240	3.0
Orasi	340	608	886	1,295	1,352	4.4
Lešnici	95	119	252	390	391	0.3

Jagoda	175	234	235	236	238	1.0
Maline	1,231	1,537	1,637	1,661	1,665	0.3
Kupine	21	24	30	31	32	3.9
Borovnice	33	37	57	86	93	8.3
Aronija	-	-	88	98	98	0.4
Ostalo voće	48	94	31	32	30	-6.2
Proizvodnja	t					%
Voće	34,207	53,606	67,294	72,265	67,533	-6.5
Jabuka	13,159	26,093	33,835	38,049	37,381	-1.8
Kruška	2,083	3,500	5,110	5,586	4,953	-11.3
Dunja	255	925	1,283	1,264	1,266	0.2
Mušmula	129	179	222	219	213	-2.6
Šljive	7,393	10,643	12,745	13,147	11,247	-14.5
Kajsije	59	38	100	94	94	0.2
Breskva	130	199	330	288	262	-9.1
Trešnja	298	410	586	538	485	-9.9
Višnje	599	427	777	740	705	-4.7
Orasi	405	761	2,028	2,591	2,108	-18.6
Lešnici	17	29	80	116	101	-12.7
Jagoda	1,328	1,316	1,677	1,487	1,439	-3.2
Maline	7,747	8,267	7,206	6,659	5,840	-13.2
Kupine	181	246	239	233	223	-4.6
Borovnice	271	306	310	464	469	1.0
Aronija	-	-	666	692	656	-5.2
Ostalo voće	153	265	101	97	90	-7.2

Izvor: ASK – Istraživanje poljoprivrednih ekonomija ('17,'18,'19,'20,'21)

Što se tiče prinosa voća za 2021. godinu, kulture koji su tokom ove godine imale najveći prinos su: dunje, jabuke, kruške, kupine, aronija itd. Dok se u odnosu na prethodnu godinu uočava smanjenje prinosa kod svih kultura, ove promene u prinosu su posledica promena klimatskih uslova kao što su suša i grad, kao i kod povrća.

Prinos voća, 2017 - 2021

Kulture	2017	2018	2019	2020	2021	Promena 2021/2020 u %
Produktivnost (prinos)	t/ha					
Jabuka	6.11	10.21	11.25	12.40	12.12	-2.2
Kruška	4.56	7.31	8.38	9.10	8.01	-12.0
Dunja	6.51	14.47	14.24	13.94	13.61	-2.4
Mušmula	3.14	3.60	4.36	4.27	4.00	-6.3
Šljive	4.85	5.84	6.08	5.97	5.09	-14.8
Kajsije	5.13	2.79	4.56	4.23	4.00	-5.3
Breskva	4.98	5.78	6.95	6.00	5.17	-13.8
Trešnja	3.83	4.98	5.46	4.98	4.40	-11.6
Višnje	4.01	2.55	3.34	3.17	2.94	-7.5
Orasi	1.19	1.25	2.29	2.00	1.56	-22.0
Lešnici	0.18	0,25	0.32	0,30	0.26	-12.9
Jagode	7.58	5.62	7.14	6.30	6.04	-4.1
Maline	6.30	5.38	4.40	4.01	3.51	-12.5
Kupine	8.73	10.16	7.88	7.53	6.92	-8.1
Borovnice	8.21	8.20	5.48	5.40	5.03	-6.7
Aronija	-	-	7.55	7.08	6.69	-5.5
Ostalo voće	3.21	2.81	3.24	3.03	3.00	-1.0

Izvor: ASK – Istraživanje poljoprivrednih ekonomija ('17,'18,'19,'20,'21)

Od ukupne površine zasađene voćem, kultura jabuke zauzima 29.7%. Površine sa jabukama beleže blagi rast tokom 2021. godine za 0.5%, dok je proizvodnja manja za 1.8% u odnosu na 2020. Ovom proizvodnjom je moguće pokriti 77.6% potreba potrošnje, dok je ostatak pokriven uvozom sa 10.938 tona, dok izvoz iznosi 136 tona. Vrednost proizvodnje je 14.8 miliona € dok je trgovinski bilans i dalje negativan.

Vinogradi

Tokom 2021. godine površine sa vinogradima su povećane za samo 1% (34 ha). Površine sa stonim grožđem porasle su za 2.9%, dok su površine sa vinskim grožđem porasle za 0.3%. Što se tiče proizvodnje, zabeležen je nizak rast od samo 0.7%, dok je prinos smanjen za 0.2% u odnosu na 2020.godinu. Sve ove promene nastale su kao posledica bolesti i tuče koja je obeležila 2021. godinu. U sledećoj tabeli prikazani su podaci o površini, proizvodnji i prinosu stonog i vinskog grožđa za period '17-'21.

Površina, proizvodnja i prinos grožđa, 2017-2021

Kulture	2017	2018	2019	2020	2021	Promena 2021/2020 u %
Površina	ha					
Vinogradi	3,199	3,272	3,367	3,437	3,471	1.0
Stono grožđe	799	816	878	911	938	2.9
Grožđe za vino	2,400	2,455	2,489	2,526	2,533	0.3
Proizvodnja	t					
Vinogradi	15,364	27,322	19,318	26,330	26,527	0.7
Stono grožđe	3,187	4,998	4,546	6,281	7,435	18.4
Grožđe za vino	12,177	22,324	14,772	20,049	19,091	-4.8
Produktivnost	t/ha					
Vinogradi	4.8	8.4	5.7	7.7	7.6	-0.2
Stono grožđe	4.0	6.1	5.2	6.9	7.9	15.0
Grožđe za vino	5.1	9.1	5.9	7.9	7.5	-5.0

Izvor: Odeljenje za vinogradarstvo i vinarstvo, obradio DAESB - MAPRDHR

Podaci koji se odnose na bilans ponude stonog grožđa su prikazani u nastavku. U 2021. godini stopa samodostatnosti stonog grožđa iznosi 72% u odnosu na prethodnu godinu koja je iznosila 71%. Ostatak je pokriven uvozom sa 2.970 tona, što je za 12 odsto više u odnosu na 2020. godinu. Izvoz stonog grožđa je u 2021. godini značajno opao (68 odsto), sa 78 na 25 tona. Proizvodna vrednost ove kulture u 2021. godini iznosila je 3.9 mil. €, što je približno iznosu iz 2020. godine. Trgovinski bilans u 2021. godini i dalje je negativan sa vrednošću od 1.4 miliona €.

VINO

Proizvodnja vina u 2021. godini smanjena je za 17% u odnosu na 2020. godinu. Sa 9.429 hiljada litara koliko je proizvedeno u 2020. godini, u 2021. godini količina je smanjena na 7.785. Belo vino je smanjeno za 7%, crno za 30%, dok je roze vino zabeležilo porast za 14% u odnosu na prethodnu godinu.

Letna proizvodnja 2017-2021, '000 litara

Proizvodnja	2017	2018	2019	2020	2021	Promena 2021/2020 u %
Belo vino	2,024	6,234	3,380	5,100	4,744	-7
Crno vino	1,455	5,441	2,325	4,295	3,001	-30
Rose vine	1,826	69	49	35	40	14
Ukupno vina	5,305	11,744	5,754	9,429	7,785	-17

Izvor: Odeljenje za vinogradarstvo i vinarstvo, obrađeno od strane DAESB - MPŠRR

Veličina farme

Površina obradivog zemljišta koja se koristi odnosi se na glavnu površinu tokom godine poljoprivredne proizvodnje. U 2020. godini ukupna korisna površina poljoprivrednog zemljišta iznosila je 420.210 ha, od koje je ukupno obradive zemlje 186.389 ha ili 44%, u koju su uključena 103.723 poljoprivredna gazdinstva.

Veličina ekonomija prema obradivim površinama, 2020

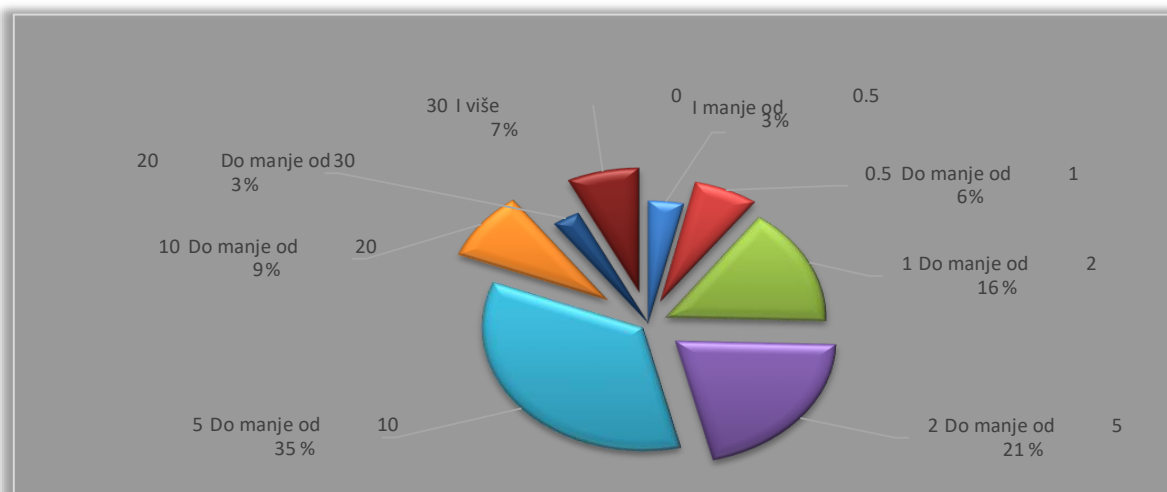
Veličina farme	Površina (ha)	Učešće (%)	Br. poljoprivrednih ekonomija	Učešće (%)
0 i manje od 0.5	6,453	3.5	31,290	30.2
0.5 do manje od 1	11,999	6.4	17,560	16.9
1 do manje od 2	29,005	15.6	22,560	21.8
2 do manje od 5	38,665	20.7	23,383	22.5
5 do manje od 10	64,819	34.8	7,063	6.8
10 do manje od 20	16,800	9.0	1,429	1.4
20 do manje od 30	5,255	2.8	240	0.2
30 i više	13,393	7.2	198	0.2
Ukupno*	186,389	100%	103,723	100%

Izvor: ASK – Istraživanje poljoprivrednih ekonomija 2020

*IO severnih opština nije uključen

Na Kosovu, veličina gazdinstva od 5 do manje od 10 ha predstavlja 35% ukupne površine obradivog zemljišta – oranica, zatim veličina farme od 2 do manje od 5 ha (21%), veličina od 1 do manje od 2 ha (16%), i druge veličine sa manjim učešćem gde je veličina s najmanjom površinom ona od 0 do manje od 0.5 ha.

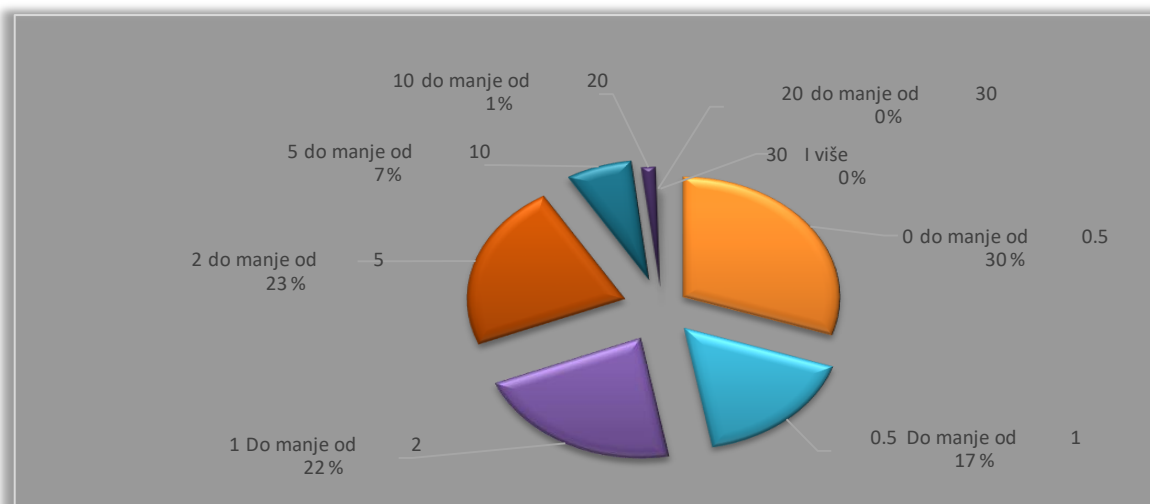
Veličina farme po površini 2020., u %

Izvor: ASK – Istraživanje poljoprivrednih ekonomija 2020

Najveći broj poljoprivrednih gazdinstava na Kosovu uglavnom poseduje farme, kojima u smislu veličine dominiraju farme sa malom površinom. Tako farme veličine od 0 do manje od 0.5 ha poseduju 30% poljoprivrednih gazdinstava, zatim slede veličine od 2 do manje od 5 ha (23%), veličine od 1 do manje od 2 ha (22%) i grupe druge koje imaju manje učešće. Najmanji broj poljoprivrednih gazdinstava ili 0.2% ima gazdinstva veličine od 20 do manje od 30 ha, a 30 i više ha predstavlja samo 0.2% poljoprivrednih gazdinstava.

Broj poljoprivrednih gazdinstava prema veličini farme 2020, (%)

Izvor: ASK – Istraživanje poljoprivrednih ekonomija 2020

Tabela ispod sadrži sintetičku analizu mogućnosti i pretnji poljoprivrednih zadruga na Kosovu.

Mogućnosti	Pretnje
<p>Velika fragmentacija lokalnih farmera.</p> <p>Nema zajedničkih pregovora kada prodaju jednom prerađivaču ili sabirnom centru (cena, vreme isporuke i zahtevi kvaliteta).</p> <p>Postoji veliki kulturni i društveni kapital (čuvajte lokalni identitet i znanje/tradicionalno iskustvo) u isto vreme postoji i veliki neiskorišćeni potencijal.</p> <p>Prerađivači na Kosovu imaju poteškoće da kupuju sirovinu bilo u pravoj količini ili kvalitetu za svoju fabriku.</p> <p>Određuju se pravni okvir, strateški ciljevi za razvoj zadrugarstva i implementacija KP-a, ponudeći model proizvođačkih organizacija i geografskih indikatora.</p> <p>Postoji veliki potencijal za proširenje organske poljoprivrede</p> <p>Dobri agroekološki uslovi za proizvodnju hrane i bogato tradicionalno iskustvo.</p> <p>Međunarodno tržište poljoprivredno-prehrambenih proizvoda je u stalnom razviju i menji, nudeći poslovne mogućnosti.</p> <p>Donatorska pažnja posvećena poljoprivredi, uključujući poljoprivredne zadruge.</p> <p>Principi od farme do vile stimulišu agroekološke inicijative poljoprivrednika i poljoprivrednih zadruga, koje mogu biti efikasniji u njegovoj afirmaciji i sprovođenju.</p>	<p>Veliki deo neformalne ekonomije u lokalnoj poljoprivredi.</p> <p>Velika konkurencija na poljoprivredno-prehrambenim tržištima.</p> <p>Nedostatak sredstava za održiv rad zemljoradničkih zadruga.</p> <p>Članstvo u EU određuje usvajanje više standarda kvaliteta od strane poljoprivrednika i veliki kupci zahtevaju standardizovane i kvalitetne zalihe koje zemljoradničke zadruge ne mogu da obezbede.</p> <p>Nivo obrazovanja specifičan za poljoprivredne zadruge je nizak.</p> <p>Sprovođenje tržišnih standarda još nije počelo.</p> <p>Nedostatak komunikacije i kampanja podizanja svesti za stvaranje povoljnih uslova za rast poljoprivrednih zadruga.</p> <p>Jaz u znanju na nivou nadležnih institucija za funkcionisanje zemljoradničkih zadruga.</p> <p>Na svim nivoima postoji nedostatak specifičnog sistema obrazovanja za zadruge.</p> <p>Ograničeno širenje pristupa LEADER i LAG-ova.</p> <p>Politike podrške na lokalnom nivou (grupe, geografski indikatori) nedostaju.</p> <p>Visok rizik u poljoprivredi – mehanizmi osiguranja nisu efikasni.</p> <p>Nedostatak saradnje i partnerstva u agro-prehrambenim lancima.</p>

	<p>Nehomogenizovano bočno zakonodavstvo može uticati na razvoj zemljoradničkih zadruga.</p> <p>Departaman za tehničke savetodavne usluge je na raspolaganju da podrži razvoj lokalnih poljoprivrednih zadruga, ali mu nedostaje potreban kapacitet.</p> <p>Opšta depopulacija a posebno ruralnih područja.</p>
--	--

Relevantni dokumenti, politike, zakoni i podzakonski akti

Dokument politike, zakon ili podzakonski akt.	Veza sa politikom ili planskim dokumentom putem interneta ili sa pravnim aktima u Službenom glasniku.	Državna(e) institucija(e) odgovorna (e) za implementaciju.	Uloga i dužnosti institucije(a).
Strategija poljoprivrede i ruralnog razvoja 2022-2028.	https://img1.ësimg.com/blobby/go/03cefef5-701c-45ac-b2d7-bc72ecee7da2/download/STRATEGIJA%202022-2028%20ALB.pdf?ver=1696945063378	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja.	<ul style="list-style-type: none"> - Izrada politika za poljoprivredu i ruralni razvoj. - Izrada akcionog plana Strategije za poljoprivredu i ruralni razvoj. - Priprema Programa za poljoprivredu i ruralni razvoj. -Praćenje realizacije odobrenog strateškog dokumenta i preduzimanje mera za sprovođenje definisanih politika. Izrada izveštaja o učinku za

			<p>implementaciju strateškog dokumenta i akcionog plana.</p> <p>- Izrada zakonske regulative (zakona i podzakonskih akata iz oblasti poljoprivrede).</p> <p>- Nadzor nad sprovođenjem zakona.</p>
<p>Program poljoprivrede i ruralnog razvoja 2023-2027 .</p>	<p>https://azhb-rks.net/repository/docs/2022_07_19_095835_Programi_per_zhvillim_rural_2022.pdf</p>	<p>Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja.</p>	<p>Definiše opšte i specifične ciljeve u ekonomskoj održivosti i konkurentskim sposobnostima proizvođača i prerađivača poljoprivrednih proizvoda kao i njihove prerade u pravcu implementacije lokalnih standarda u skladu sa standardima EU.</p>
<p>Strateški plan Savetodavnog sistema Kosova za poljoprivredu i ruralni razvoj 2023-2027.</p>	<p>https://www.mbpzhrks.net/repository/docs/Planin_Strategjike_Sistemit_Keshi_llues_te_Kosoves_per_Bujqesi_dhe_Zhvillim_rural_20232027.pdf</p>	<p>Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja.</p> <p>Odeljenje za savetodavne usluge za</p>	<p>Organizacija savetodavnih usluga - centralni i lokalni nivo.</p> <p>Sertifikacija savetnika.</p> <p>Identifikacija centara za obuku.</p>

		poljoprivredu i ruralni razvoj.	Praćenje implementacije akcionog plana.
Zakon br. 2003/9, za poljoprivredne zadruge; Zakon br.08/1-095 o izmeni i dopuni zakona br.2003/9 o poljoprivrednim zadrugama.	https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2472	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja.	-Specifikacija oblika i sadržaja statuta koji će koristiti zadruge. - Donošenje administrativnih uputstava za sprovođenje zakona za poljoprivredne zadruge.
Zakon br. 08/L-072 za poljoprivredu i ruralni razvoj .	https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=71733	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja (MPŠRR). Agencija za razvoj poljoprivrede (ARP).	- MPŠRR je izradilo i implementiralo nacionalne politike za poljoprivredu i ruralni razvoj. - ARP je odgovorna za sprovođenje mera za poljoprivredu i ruralni razvoj.

<p>Zakon br. 04/1-074 za savetodavne usluge za poljoprivredu i ruralni razvoj.</p>	<p>https://gzk.rks.gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2805</p>	<p>Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja.</p> <p>Odeljenje za savetodavne usluge za poljoprivredu i ruralni razvoj.</p> <p>Komisija za nadzor i koordinaciju savetodavnih službi.</p>	<p>Donosi podzakonske akte za sprovođenje zakona.</p> <p>Izrađuje i realizuje godišnji plan i program obuke za savetnike.</p> <p>Izdaje dozvole za obavljanje uslužnih delatnosti.</p> <p>Nadgleda sprovođenje zakona.</p>
<p>Zakon br. 02/L-26 za poljoprivredno zemljište .</p>	<p>https://gzk.rks.gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2450</p>		<p>Utvrđuje korišćenje, zaštitu, uređenje i davanje u zakup poljoprivrednog zemljišta, radi očuvanja i zaštite poljoprivrednog potencijala, kao i nadzor nad sprovođenjem ovog zakona i propisa donetih na osnovu njega.</p>
<p>Zakon br. 06/L -016 za komercijalna preduzeća.</p>	<p>https://gzk.rks.gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=2429</p>	<p>- Agencija za registraciju preduzeća na Kosovu (ARBK).</p>	<p>- ARBK registruje trgovačka društva i trgovačka imena, i ovlašćena je da obavlja druge funkcije definisane ovim zakonom ili funkcije</p>

			koje su dodeljene ARBK drugim zakonima.
Zakon br. 04/L-144 za davanje na korišćenje i razmenu nepokretne imovine opštine.	https://gzk.rks.gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=2858	-Jedinice lokalne samouprave/opštine.	- Izrađuju i objavljuju spisak opštinske imovine, uključujući i poljoprivredno zemljište, za davanje na korišćenje, kao i razvijaju zakonom definisane procedure. -Primeniti zakonom definisanu proceduru za prenos vlasništva nekretnina kojima se upravlja od KPA i razmene opštinske imovine.
Administrativno uputstvo br . 06/2004 o sadržaju statuta i uslovima registracije zemljoradničkih zadruga .	https://gzk.rks.gov.net/ActDetail.aspx?ActID=7219	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja. Skupština zadruga.	Izrada obrasca za registraciju zemljoradničkih zadruga, plaćanje poreza i tehničke mogućnosti registracije . Usvajanje Statuta Zadruga.
Administrativno uputstvo br . 10/2004 za Savez poljoprivrednih zadruga Kosova.	https://gzk.rks.gov.net/ActDetail.aspx?ActID=7228	Savez poljoprivrednih zadruga Kosova.	-Razvoj i širenje koncepta i prakse zadruga. -Efikasna koordinacija ekonomskih i poslovnih aktivnosti poljoprivrednih

			zadruga na Kosovu iu inostranstvu. - Zastupanje poljoprivrednih zadruga pred trećim licima na Kosovu iu inostranstvu.
--	--	--	--

Glavni problem, uzroci i posledice

Unija poljoprivrednika kao vid održivog razvoja poljoprivrede čini faktor brzog razvoja poljoprivrede , važan oslonac za razvoj poljoprivrednih proizvođača i unapređenje njihovog položaja.

Kroz zadruge poljoprivredni proizvođači imaju pristup novim tržištima, informacijama i tehnologiji, nabavku reproduktivnog materijala i poljoprivrednih mašina i obuku, a mogu i ostvariti plasman poljoprivrednih proizvoda bez posrednika, izgradnju prerađivačkih objekata, nabavku savremenih mašine, pribavljanje državne podrške, angažovanje stručnjaka itd.

Trenutna situacija stvaranja i rada poljoprivrednih zadruga u Republici Kosovo je na veoma niskom nivou. Dok u mnogim evropskim zemljama zadruge u velikom procentu snabdevaju tržište svojim proizvodima, kod nas je situacija suprotna i zadruge imaju manju ulogu u snabdevanju tržišta poljoprivrednim proizvodima.

Nakon stupanja na snagu Zakona o zemljoradničkim zadrugama (2003), do sada je registrovana ukupno 61 poljoprivredna zadruga. Prve zadruge su registrovane 2005. godine i od te godine do 2016. godine (za 11 godina) registrovano je 20 zadruga, dok je od 2017. do 2023. godine (za 7 godina) registrovana 41 zadruga. Iz ovoga se vidi da je trend registracije zemljoradničkih zadruga u porastu, ali to nije pokazatelj razvoja i funkcionisanja zadruga jer je broj registrovanih i funkcionalnih zadruga mali.

Velikim delom proizvođači i prerađivači poljoprivrednih proizvoda su mali poljoprivrednici, neorganizirani i nisu konkurentni poljoprivrednim proizvođačima u zemljama EU. Među glavnim izazovima poljoprivrednika je pronalaženje tržišta – saradnja za pronalaženje tržišta. Oko 70% gazdinstava u zemlji ima manje od 2 ha poljoprivrednog zemljišta, dok oko 92% ima manje od 5 ha, a u većini slučajeva to poljoprivredno zemljište je podeljeno na male parcele. A to ih je, pored ostalih izazova, učinilo nekonkurentnim na regionalnom i evropskom tržištu, stoga je potrebno

poljoprivredne proizvođače organizirati u zadruge i zajedničko planiranje kako bi se povećao obim i kvalitet proizvodnje i lakše plasirao na tržište. .

Nezainteresovanost državnih institucija za ovu oblast ogleda se u razvoju zadrugarstva. Takođe, nisu korišćeni oblici i mogućnosti organizovanja.

Slika 3: Stablo problema, prikazuje glavni problem, njegove uzroke i posledice

Učinci	<p><u>Pravila se ne sprovode kako treba - Pravila su nekompletna</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Neefikasna organizacija zemljoradničkih zadruga, ne u skladu sa međunarodnim principima zadrugarstva; • Nedovoljna proizvodnja poljoprivrednih proizvoda; • Informacije i znanja iz tehnologije poljoprivredne proizvodnje, kroz Savetodavne usluge; • Nedostatak kvalitetne proizvodnje; • Istraživanje, marketing i konkurentnost.
Glavni problem	<p>Unapređenje pravne infrastrukture za poljoprivredne zadruge u skladu sa EU</p>
Uzroci	<p><u>Pravila se ne sprovode pravilno:</u> <u>Nepotpuna implementacija zakonodavstva o zadrugama</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Nedostatak adekvatnog zakonodavstva koje reguliše pitanje organizovanja poljoprivrednika; • Nedostatak horizontalne organizacije među produktivnim poljoprivrednicima; • Nedostatak znanja za povećanje kvaliteta i kvantiteta proizvodnje; • Odsustvo znanje o pristupu tržištu. <p><u>Pravila su nepotpuna</u></p> <p>Promene u zakonodavstvu za poljoprivredne zadruge</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zakon o poljoprivrednim zadrugama na Kosovu je izrađen 2003. godine, kada je Zakon br. 2003/9, koji je u međuvremenu dva puta menjan i dopunjavan i to Zakonom br. 03/L-004, kojim su, između ostalog, izmenjene kaznene odredbe i minimalni broj poljoprivrednika potreban za osnivanje zadruga sa 10 na 5 poljoprivrednika, i Zakonom br. 08/1-095, kojim su izmenjene i

dopunjene kaznene odredbe (Zakon br. 08/1-095), ali ne iu drugim materijalnim aspektima, i važeći zakon pripada vremenu privremenih samoupravnih institucija, te je neophodna njegova izmena. U međuvremenu, ovaj zakon je dopunjen sa dva administrativna uputstva: A/U br. 06/2004 za sadržaj statuta i uslove registracije zemljoradničkih zadruga i A/U br. 10/2004 za Savez poljoprivrednih zadruga Kosova, ali koji ne zadovoljavaju trenutne dinamičke potrebe za rad zemljoradničkih zadruga na Kosovu.

Nedostaci u postojećem zakonskom okviru za zadruge

- Postojeći (primarni i sekundarni) nedostaci u pravnom okviru, koji sadrži generalizovane odredbe koje stvaraju nejasnoće za poljoprivrednike;
- Pravni nedostatak po pitanju horizontalne organizacije poljoprivrednika (saradnja i rad) sa zadrugom, prema praksi zemalja EU;
- Nedostatak finansijske podrške zadrugama i njihovim članovima, kao što je sistem prioriteta u procesu selekcije ili vrednost subvencija i drugih potpora;
- Neuključivanje kampanja za podizanje svesti o ulozi i značaju poljoprivrednika u organizaciji i upravljanju zadrugama, kao i njihovo informisanje o pogodnostima koje mogu imati u slučaju udruživanja u zadruge;
- Pravna nejasnoća u određivanju nadležnog organa za pružanje stručnih saveta (obuke) poljoprivrednicima koji su članovi;
- Zakonski nedostatak u određivanju ovlašćenja za promociju, koja ima zadatak da promoviše poljoprivredne proizvode, počev od proizvodnje, prerade, pakovanja i prodaje;
- Zakonski nedostatak u određivanju organa koji će vršiti nadzor nad opštim radom zadruga (finansije i ukupna imovina), kroz sprovođenje zakona.

Uzroci

Nedostatak adekvatnog zakonodavstva koje reguliše pitanje organizovanja poljoprivrednika

Uopštene odredbe važećeg zakona za zemljoradničke zadruge su faktori koji stvaraju nesigurnost kod poljoprivrednika i nesumnjivo utiču na neorganizovanost i kooperativnost poljoprivrednika u našoj zemlji. Jedan od zakonskih nedostataka uočen je u finansijskoj podršci (subvencije i druge podrške) , ne uzimajući u obzir diferencijaciju poljoprivrednika koji su članovi zadruge u odnosu na poljoprivrednike koji nisu članovi. Važeći zakon ne sadrži osnovne principe zadrugarstva definisane zakonodavstvom EU o zadrugama. Takođe, važeći Zakon predviđa samo eksternu finansijsku kontrolu, ali ne i unutrašnju kontrolu, koju bi vršio bilo koji organ izabran ili imenovan od strane Skupštine zadruge (u koji bi bili članovi i radnici zadruge i lice van zadruge) koja bi, pored finansijske kontrole, kontrolisala i zakonitost vođenja poslovanja zadruge i druga pitanja koja su utvrđena statutom. Nedostaci u važećem zakonu u specifikaciji visine akcionarskog doprinosa u slučaju osnivanja zadruge, uplate članstva kao oblika stvaranja kapitala zadruge, kao i ko određuje visinu članarine. Uloga osnivača (akcionara) i člana, kao i sprovođenje principa ravnopravnosti u upravljanju zadrugom kroz princip „jedan član, jedan glas“, nisu jasno precizirani. Što se tiče funkcije i uloge Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja, osim izrade podzakonskih akata, zakon ne sadrži odredbe o ulozi ministarstva, kao što su: nadzorna uloga MPŠRR za sprovođenje zakona, davanje saveta putem savetodavnih usluga, pružanje podrške poljoprivrednicima tokom osnivanja i prvih godina rada zadruge itd. Ne postoje ni odredbe koje se odnose na razvoj finansijskih mehanizama za poljoprivredne zadruge ili njihove članove (subvencije, povoljni krediti, politike poreskih olakšica , itd.)

Nedostatak horizontalne organizacije među produktivnim poljoprivrednicima

Jedan od glavnih problema postojećeg stanja u sektoru poljoprivrede i dalje je nedostatak primarnog i sekundarnog zakonodavstva koje reguliše pitanje horizontalne organizacije poljoprivrednika. Dakle, na Kosovu postoji hitna potreba za promovisanjem institucija (organizacija) kao iu bilo kojoj drugoj zemlji, uključujući i razvoj poljoprivrede i prerađivačke industrije. Jedna od najvažnijih institucija koje su potrebne da pomognu u promovisanju i oblikovanju održivog razvoja poljoprivrede su zemljoradničke zadruge koje kontrolišu i kojima upravljaju sami poljoprivrednici-članovi. Sama inicijativa poljoprivrednika za saradnju kroz organizovanje zemljoradničkih zadruga stvorila je mogućnosti za nabavku kvalitetnih poljoprivrednih inputa, kao što su: seme, đubrivo, stočna hrana, poljoprivredna oprema, pesticid i dr. Isto tako, stvaranjem veza između poljoprivrednika ili horizontalnom organizacijom poljoprivrednika, stvorila se prostor za pronalaženje

zajedničkog tržišta prikupljanjem, skladištenjem, preradom, plasmanom poljoprivrednih proizvoda i prodajom, kao i zajedničkom upotrebom poljoprivredne mehanizacije. Pored ovih aktivnosti, zadruge nude i druge usluge kao što su: organizovanje obuka u cilju primene novih tehnologija u poljoprivrednoj proizvodnji, povezivanje sa bankarskim institucijama, zaštita interesa poljoprivrednika zalaganjem za povoljniju politiku poljoprivredne proizvodnje prema institucijama koje donose odluke-vlade. Stoga, u nedostatku zakona koji će stvoriti prostor za horizontalnu organizaciju produktivnih farmera, Kosovo se suočava sa poteškoćama u povećanju kvantiteta i kvaliteta poljoprivredne proizvodnje. Uprkos podršci za rast svake godine, koju pružaju Vlada Republike Kosovo i drugi donatori, poljoprivredna proizvodnja u našoj zemlji i dalje je niska, dok je uvoz veoma visok. Stoga pokrivenost uvoza izvozom poljoprivrednih proizvoda i dalje ostaje niska

Nedostatak znanja za povećanje kvaliteta i kvantiteta proizvedene količine

Znanje za povećanje kvaliteta i kvantiteta proizvedene količine mora se realizovati kroz Savetodavnu službu koja je organizirana u okviru Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja (MPŠRR) i na opštinskom nivou, ali koja više ima organizacionu ulogu, preko koje treba da se distribuiraju sve informacije u vezi sa ulogom i značajem kvalitetnih poljoprivrednih proizvoda, ali i korišćenjem njihovih proizvodnih potencijala i tehnologija uzgoja. Međutim, zbog ograničenih kapaciteta u savetodavne službe u pogledu osoblja i nedostatka međuinstitucionalne saradnje, distribucija informacija poljoprivrednicima o ulozi kvaliteta i kvantiteta poljoprivrednih proizvoda proizvedenih u našoj zemlji je ograničena. Takođe, treba naglasiti da i druge institucije igraju važnu ulogu u praćenju proizvodnje kvalitetnih poljoprivrednih proizvoda, kao što su: Agencija za hranu i veterinu (AHV) i Poljoprivredni institut Kosova (PIK), koji praćenjem i inspekcijom moraju izvršiti sertifikaciju poljoprivrednih proizvoda, bilo da su biljnog ili životinjskog porekla. U ovom slučaju, treba napomenuti da su većina farmi na Kosovu mala porodična gazdinstva, od kojih najveći broj radi na nivou proizvodnje za preživljavanje, proizvedeći dobra i usluge samo za zadovoljenje porodičnih potreba (sopstvena potrošnja). Kao rezultat ovoga, ukupan nivo siromaštva na Kosovu je najviši u ovim grupama stanovništva, a takođe je mnogo teže pratiti kvalitet i kvantitet poljoprivrednih proizvoda koje proizvode sve ove grupe. Stoga je iz tog razloga neophodno stvaranje zemljoradničkih zadruga, jer bi poljoprivredni proizvodi koje proizvedu bili isporučeni zadrugama, a isti bi se mnogo lakše pratili i sertifikovali.

Odsustvo znanje za pristup tržištu

Uspešna prerada i plasman robe koju proizvodu proizvođači (poljoprivrednici članovi) koji svoje proizvode isporučuju zadrugi, ostvaruje se razvojem sektora

marketinga koji se ostvaruje kroz saradnju. Proizvođači takođe mogu formirati marketinške zadruge kako bi zajednički plasirali, distribuirali i prerađivali svoje proizvode. Udruživanjem svojih resursa, produktivni članovi mogu unajmiti profesionalne marketinške stručnjake, a istovremeno i da prerađuju svoje proizvode u fabrikama. Mnoge marketinške zadruge takođe olakšavaju ulaganja proizvođača u razvoj robne marke, istraživanje tržišta i razvoj proizvoda. Zadruge koriste mnoge metode za obračun i praćenje sirove robe koju njihovi članovi dostavljaju u njihove objekte. Mnoge zadruge koriste marketinške sporazume kao način da odrede uslove pod kojima će zadruga prihvatiti, preraditi ili plasirati proizvode u ime svojih članova. Ovo omogućava zadruzi da radi na efikasnijoj osnovi. U zadružnim marketinškim grupama, proizvođači određene robe udružuju svoje proizvode kako bi ih njihova zadruga plasirala i/ili preradila. Prema ovoj praksi, vlasništvo nad ubranom robom se prenosi na zadrugu, a rukovodstvo zadruge određuje najbolje vreme za prodaju, gde prodati i da li će sirovu robu predati na dalju preradu. U zadruzi sa marketinškim ugovorom, vlasništvo nad proizvodom koji je isporučen zadruzi ostaje članu koji ga je proizveo. Zadruga takođe može dozvoliti članovima da odrede minimalnu cenu po kojoj se roba može prodati. Nakon što je prodaja završena, deo prihoda se zadržava za pokrivanje operativnih troškova zadruge i doprinos njenom kapitalu. Zadruge sa marketinškim ugovorom nude članovima pravo da odrede vreme prodaje i u suštini funkcionišu kao posrednici između kupaca i prodavaca. Ovo služi za pružanje informacija o transakcijama svim članovima, čime se članovima daje veća tržišna moć u vidu informacija o ponudi i potražnji, kao i uticaju tržišnih uslova na cene koje se nude proizvođačima za njihovu robu.

Efekti

Neefikasna organizacija zemljoradničkih zadruga, ne u skladu sa međunarodnim principima zadrugarstva;

Osnivanje zadruge je složen projekat koji uključuje pažljivo planiranje i temeljito istraživanje. Ciljevi su obično rezultat zajedničkog problema ili mogućnosti. Ovo poglavlje predstavlja četiri osnovne tačke razvoja zadruge (viziju, kapital, članove i organizaciju), kao i sažetak pet osnovnih koraka uključenih u organizaciju zadružnog poslovanja, kao što su: identifikovanje zajedničkog ekonomskog cilja, definisanje poslovne izvodljivosti, izradu poslovnog plana, primenu zakonskih mera i njihovo inkorporiranje, saradnju, kao i početak rada na realizaciji poslovnog plana. Svaki korak predstavlja tačku evaluacije u kojoj se mora doneti odluka da li se nastaviti sa zadrugom na osnovu rezultata i analize istraživanja. Kako bi se izgradila jaka osnova za saradnju, ove odluke će zahtevati učešće i doprinos što je moguće većeg broja članova. Učinkoviti sastanci su važan deo tekućeg razvoja i funkcionisanja zadružnog poslovanja. Stoga, za formiranje zadružno-saradničkog poslovanja, poljoprivrednici moraju biti grupa kompatibilnih pojedinaca koji dele zajednički cilj ili ciljeve i koji

veruju da taj cilj ili ciljeve mogu najbolje postići zajedničkim radom. Zbog jedinstvene prirode zadruga, ciljevi mogu biti ekonomski, društveni/kulturni i/ili ekološki.

Nedovoljna proizvodnja poljoprivrednih proizvoda

Nedovoljna proizvodnja poljoprivrednih proizvoda, koja je rezultat parcelizacije poljoprivrednog zemljišta, što je uticalo na veličinu gazdinstava od: 5 do manje od 10 ha, što predstavlja 35% ukupne površine obradive zemlje - oranica, a zatim veličine farme od 2 do manje od 5 ha (21%), veličine od 1 do manje od 2 ha (16%) i druge veličine sa manjim učešćem gde je veličina sa najmanjom površinom ona od 0 do manje od 0.5 ha. Kao rezultat toga, ove farme proizvode vrlo malo ili nimalo materijalnih dobara za zadovoljavanje vlastitih potreba. Štaviše, vrlo je malo inicijative da se ova situacija prevaziđe, jer ova porodična gazdinstva nemaju pristup kreditima i drugim poslovnim uslugama. Najveći broj poljoprivrednih gazdinstava na Kosovu uglavnom poseduje farme, kojima u smislu veličine dominiraju farme sa malom površinom. Tako farme veličine od 0 do manje od 0.5 ha poseduju 30% poljoprivrednih gazdinstava, zatim slede veličine od 2 do manje od 5 ha (23%), veličine od 1 do manje od 2 ha (22%) i druge grupe koje imaju manje učešće. Najmanji broj poljoprivrednih gazdinstava ili 0.2% ima gazdinstva veličine od 20 do manje od 30 ha, a 30 i više ha predstavlja samo 0.2% poljoprivrednih gazdinstava. Navedeni opis poljoprivrednog sektora na Kosovu ne garantuje održivi razvoj poljoprivrede koji bi zadovoljio potrebe za dovoljnom proizvodnjom za stanovništvo, bez promene oblika organizacionog sistema među poljoprivrednicima, što bi omogućilo saradnju i razvoj.

Informacije i znanja iz tehnologije poljoprivredne proizvodnje, kroz Savetodavne usluge

Savetodavna služba na Kosovu organizovana je u okviru Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja (MPŠRR) i na opštinskom nivou, ali koja ima više organizacionu ulogu, preko koje se dobijaju sve informacije koje se odnose na ulogu i značaj tehnologije uzgoja u poljoprivrednoj proizvodnji. Trenutno, zbog ograničenih kapaciteta kadrova savetodavne službe i nepostojanja međuinstitucionalne saradnje, distribucija informacija poljoprivrednicima o novim tehnologijama poljoprivredne proizvodnje u našoj zemlji je ograničena, ali bi se ova situacija trebala promeniti u budućnosti, kroz saradnju, povećanje broja stručnog kadra, kao i kontinuirano usavršavanje koje stručno osoblje savetodavne službe mora sprovoditi, kako bi se postigla maksimalna distribucija znanja poljoprivrednicima o ulozi i značaju tehnologija poljoprivredne proizvodnje.

Nedostatak kvalitetne proizvodnje

Nedostatak kvalitetne proizvodnje poljoprivrednih proizvoda je veoma važna komponenta, jer ću se kroz lanac ishrane reflektovati na bezbednost javnog zdravlja

stanovništva. Ova komponenta je direktno povezana sa upotrebom poljoprivrednih inputa (kvalitet), što podrazumeva upotrebu đubriva, semena, rasada, upotrebu pesticida prema dozvoljenim kriterijumima ili standardima, kao i način uzgoja tokom vegetacije, zasnovan na specifičnim zahtevima različitih poljoprivrednih kultura.

Istraživanje, marketing i konkurentnost

Marketinški ugovori su ugovori između zadruge i njenih članova, od kojih mogu imati koristi i pojedinačni proizvođači (članovi) i preduzeća. Za zadrugu, oni pružaju menadžmentu sredstva za koordinaciju obima poslovanja sa veličinom raspoloživih objekata, omogućavajući zadruzi da postigne najniže moguće operativne troškove. Takođe, mora se sačiniti opis robe koju će zadruga proizvoditi, pakovati, prerađivati i/ili plasirati na tržište, uz navođenje količine koja će se isporučiti zadruzi. U zavisnosti od konkretnih okolnosti, količina koju treba isporučiti može se odrediti u smislu težine ili proizvodnje (prinos) određene površine, ako je ugovor na osnovu površine, zadruga preuzima rizik prinosa, dok kad se zasniva po osnovu isporučene težine, proizvođač snosi rizik da neće moći isporučiti navedeni prinos. Neke zadruge zahtevaju da se unište svi usevi proizvedeni iznad tržišnog ugovora kako bi se sprečilo preplavljanje tržišta i smanjenje cena. Druge zadruge zahtevaju od članova-proizvođača da predaju svu robu koju proizvode, dok druge dopuštaju članovima da prodaju višak proizvodnje prema vlastitom nahođenju.

Zainteresovane strane

Slika 4: Pregled zainteresovanih strana na osnovu definicije problema

Ime zainteresovane strane	Uzrok-ci sa kojima je stranka povezana ;	Efekt-i s kojima je stranka povezana;	Način na koji je stranka povezana ovim uzrokom (uzrocima) ili posledicom (posledicama);
MPŠRR	<ul style="list-style-type: none"> - Nedostatak adekvatnog zakonodavstva koje reguliše pitanje organizovanja poljoprivrednika; - Nedostatak horizontalne organizacije 	<ul style="list-style-type: none"> - Organizacija pravih zemljoradničkih zadruga; - Nedovoljna proizvodnja poljoprivrednih proizvoda; - Informacije i znanja o 	MPŠRR - odgovorno je za izradu politika i zakona u određivanju kriterijuma za osnivanje poljoprivrednih zadruga, podršku u subvencijama i drugim programima, kao i podršku u

	<p>među produktivnim poljoprivrednicima;</p> <p>- Nedostatak znanja za povećanje kvaliteta i kvantiteta proizvedene količine;</p>	<p>tehnologiji poljoprivredne proizvodnje, kroz savetodavne usluge;</p> <p>- Nedostatak kvalitetne proizvodnje;</p>	<p>pružanju tehničkih i stručnih saveta.</p>
<p>Agencija za hranu i veterinu;</p>	<p>Praćenje i certificiranje poljoprivrednih proizvoda;</p>	<p>Zaštita stanovništva od nekvalitetnih proizvoda;</p>	<p>AHV- je odgovorna za implementaciju politika i zakonodavstva koje donosi MPŠRR, u funkciji opšte kontrole i praćenja procesa bezbednosti prehrambenih proizvoda na nivou zemlje.</p>
<p>Poljoprivredni institut Kosova;</p>	<p>Nedostatak znanja za povećanje kvaliteta i kvantiteta proizvodnje;</p>	<p>-Nedovoljna proizvodnja poljoprivrednih proizvoda;</p> <p>-Nedostatak informacija o kvalitetu semena, rasada i tehnologijama poljoprivredne proizvodnje;</p> <p>-Nedostatak kvalitetne proizvodnje;</p>	<p>PIK- je odgovoran za realizaciju terenskih i laboratorijskih ispitivanja semena i sadnog materijala u službi MPŠRR, AHV, ali i drugih strana koje mogu biti iz državnih ili privatnih institucija.</p>
<p>Poljoprivredni fakultet;</p>	<p>Nedostatak znanja za povećanje kvaliteta i</p>	<p>- Nedovoljna proizvodnja poljoprivrednih proizvoda;</p>	<p>PVF je odgovoran za pružanje stručno-naučnog doprinosa</p>

	kvantiteta proizvedene;	<ul style="list-style-type: none"> - Nedostatak informacija o kvalitetu semena, rasada i tehnologijama poljoprivredne proizvodnje; - Nedostatak kvalitetne proizvodnje; 	
Opštine	Ne uključivanje kampanja za podizanje svesti;;	<ul style="list-style-type: none"> - Informacije i znanja o tehnologiji poljoprivredne proizvodnje, kroz savetodavne usluge; - Uticaj na ulogu i značaj poljoprivrednika u organizaciji i upravljanju zadrugama, kao i njihovo informisanje o pogodnostima koje mogu imati u slučaju udruživanja u zadruga; 	Opštinske uprave za poljoprivredu su odgovorne za distribuciju informacija o ulozi i značaju organizovanja zemljoradničkih zadruga, kao i za pružanje drugih tehničkih i stručnih saveta.
Carine	Kriterijumi na ulaznim graničnim tačkama;	Može doći do kašnjenja u uvozu-izvozu inputa, mehanizacije ili drugih poljoprivrednih proizvoda;	Carina je odgovorna za vršenje kontrole na graničnim prelazima za svaki proizvod koji ulazi ili izlazi sa teritorije Republike Kosovo.
Organizacije poljoprivrednika	Odsustvo znanje o pristupu tržištu;	Istraživanje, marketing i konkurentnost	Organizacije poljoprivrednika mogu igrati ulogu u

			smislu istraživanja i pristupa tržištu, marketinga i konkurentnosti.
--	--	--	--

Praksa zemalja regiona

Za potrebe ovog koncept dokumenta, Zakon Republike Kosovo o poljoprivrednim zadrugama, zakonodavstvo u oblasti zadruga nekih država u regionu, uključujući zakone Hrvatske, Albanije i Srbije, kao i EU zakonodavstvo koje se odnosi na zadruge i zajednice poljoprivrednih zadruga EU (EU Cooperatives- EU zadruge).

Republika Hrvatska

Zadrugarstvo u Hrvatskoj uređeno je Zakonom o zadrugama, NN 34/11 izmenjen i dopunjen Zakonom br. 125/1/76/14 114/18 i 98/19. Ovaj zakon uređuje osnivanje, upravljanje i funkcionisanje svih zadruga, što znači da Hrvatska nije donela poseban zakon za poljoprivredne zadruge.

Ovim zakonom zadruga je definisana kao dobrovoljno, otvoreno i nezavisno društvo kojim upravljaju njeni članovi, gde radom i drugim aktivnostima ili korišćenjem njenih usluga, na osnovu zajedničkog rada i pomoći, ostvaruju, unapređuju i štite njihove ekonomske, društvene, obrazovne, kulturne itd. potrebe i interese. A realizuju i ciljeve zbog kojih je zadruga osnovana.

Odnosi između članova Zadruga uređeni su principima zadrugarstva:

- Otvoreno i dobrovoljno članstvo;
- Nadzor poslovanja od strane članova;
- Učešće članova zadruga u upravljanju i distribuciji;
- Samoupravljanje i nezavisnost;
- Obrazovanje, stručno usavršavanje i informisanje članova zadruga ;
- Briga za zajednicu.

Osnivanje Zadruga. Zadrugu može osnovati najmanje sedam (7) osnivača. Zakonom se uređuje organizacija i aktivnosti osnivačke skupštine, sadržaj opšteg akta o osnivanju zadruga, registracija zadruga (upis se vrši u sudski registar) .

Zadružno članstvo. Članom zadruga može postati svako lice koje neposredno učestvuje u radu zadruga, koji radi preko zadruga, koristi njene usluge ili na drugi način neposredno učestvuje u ostvarivanju ciljeva radi kojih je zadruga osnovana. Član zadruga ne može preneti članstvo na drugo lice.

Osnivač zadruga i član zadruga koji se učlanio u zadrugu nakon njenog osnivanja imaju ista prava i obaveze.

Organi Zadruga su: Skupština, Nadzorni savet i Direktor

Zakonom I su definisani poslovi i odgovornosti Skupštine, organizacija, održavanje i način odlučivanja na sednicama Skupštine, način glasanja (svaki član skupštine ima jedan glas), sastav i odgovornosti nadzornog veća (najmanje 3 člana), od kojih je jedno lice koje nije član Zadruga i ako zadruga ima zaposlene, jednog člana biraju radnici). To znači da nadzor vrši telo koje bira Skupština zadruga.

Zadružna imovina. Imovinu zadruga čine depoziti (prilozi) članova, sredstva stvorena obavljanjem delatnosti i drugih delatnosti zadruga i sredstva stečena na druge načine.

Imovina zadruga pripada zadruzi i služi za obavljanje njene delatnosti i ispunjavanje obaveza. Imovinu koja nije u funkciji obavljanja njene delatnosti zadruga može prodati ili izdati u zakup odlukom skupštine, dok je alate dužna koristiti za poslovanje zadruga.

Depozit članova može biti osnovni (plaća se pri osnivanju zadruga ili učlanjenju u zadrugu nakon osnivanja) i dodatni depozit (plaća se uz osnovni depozit).

Visina osnovnog i dodatnog depozita je ista, a njegovu visinu utvrđuje Skupština. Polog ne može biti manji od 1.000,00 kn. Depozit može biti u predmetima ili pravima čiju novčanu vrednost utvrđuje sudski veštak.

Depozit se vraća članu zadruga, nakon prestanka članstva. Polog novčane imovine mogu vršiti lica koja nisu članovi zadruga, o kojima se vodi posebna evidencija. Aktima zadruga može se utvrditi da zadrugari plaćaju članstvo.

Zadruga može obavljati svoju delatnost u cilju stvaranja dobiti ili zadovoljavanja potreba svojih članova, bez svrhe profita.

Dobit utvrđenu godišnjim obračunom zadruga deli: najmanje 20% za razvoj zadruga, najmanje 5% na obaveznu štednju dok ta štednja ne dostigne ukupan iznos uloga članova. Drugi iznos dobiti, odlukom Skupštine, može se upisati kao dodatni depozit članova skupštine prema delatnostima u zadruzi, za isplatu članova zadruga, investitora i radnika zadruga ili u druge svrhe utvrđene odlukom Skupštine.

Zadružni odmor. U slučaju gašenja zadruga zbog njenog spajanja, ujedinjenja ili podele, prava i obaveze prelaze na njene naslednike. Dok se u slučajevima likvidacije ili stečaja zadruga, nakon ispunjenja svih obaveza, preostala imovina prenosi na jedinicu lokalne samouprave na čijem se području nalazi, koja je može preneti u vlasništvo druge postojeće zadruga, novo stvorene zadruga ili je korist za razvoj zadrugarstva.

Zakon opisuje poslove Ministarstva za preduzetništvo i promet, koje ministarstvo je nadležno za zadržavanje (član 50).

Zadruga se mogu osnivati i udruživati u odnosu na teritorijalne, sektorske ili specijalizovane zadruge koje imaju status pravnog lica. Sredstva za rad, povezanih zadruga obezbeđuju se iz: rada i aktivnosti povezanih zadruga, podrške, donacija i drugih sredstava.

Poglavlje IX zakona (čl. 57-69) govori o zadrugama koje imaju određene karakteristike, pri čemu se samo jedan član (57) bavi zemljoradničkim zadrugama, koji definiše da: „Zemljoradnička zadruga je zadruga čija je osnovna delatnost gajenje bilja, stočarstvo, šumarstvo ili lov ili srodne uslužne delatnosti...”

Nadzor. Nadzor nad sprovođenjem Zakona o zadrugama i propisa donetih po njemu vršilo je resorno Ministarstvo za preduzetništvo i poslove prometa.

Republika Albanija

Republika Albanija je regulisala spajanje poljoprivrednika kako bi ostvarili svoje interese Zakonom br. 38/2012 za udruženja za poljoprivrednu saradnju odobrena 2012. godine.

U Zakonu je navedeno da je isti delimično usklađen sa Uredbom Saveta 1435/2003/EZ od 22.07.2001 "O statusu evropskih zadružnih društava" .

Ovim zakonom je utvrđeno: „Udruženje za poljoprivrednu saradnju je dobrovoljna organizacija između fizičkih ili pravnih lica, sa ciljem ispunjavanja njihovih potreba ili interesa u oblasti proizvodnje, prerade i prometa poljoprivrednih i stočarskih proizvoda, uglavnom, ali ne i ograničavajući se, kroz sporazume ili međusobnu saradnju između njih i preduzeća za usluge, robu ili proizvode poljoprivrednog ili stočarskog sektora, kao i unapređenje njihovih privrednih aktivnosti.

Udruženja za poljoprivrednu saradnju podležu fiskalnim olakšicama i šemama podrške, u skladu sa važećim zakonima.

Osnivanje Društva. Društvo može osnovati najmanje sedam (7) članova. Zakonom se utvrđuje status pravnog lica, sadržaj akta o osnivanju preduzeća, sadržaj statuta i registracija udruženja (registracija se vrši u Nacionalnom registracionom centru).

Zakon predviđa formiranje posebnih udruženja za poljoprivrednu saradnju, na osnovu delatnosti koju obavljaju kao:

- Kooperativna društva u području poljoprivredne proizvodnje i marketinga;
- Kooperativna društva u delatnosti poljoprivrednih radova;
- Kooperativna društva za potrošnju materijala i dobara;

- Društva za saradnju za inpute;
- Kooperativna društva za druge namene u oblasti poljoprivrede.

Udruženje za svoje obaveze odgovara svom imovinom udruženja, dok članovi odgovaraju za obaveze udruženja, do visine njihovih doprinosa.

Članstvo u Udruženju za poljoprivrednu saradnju. Članovi udruženja mogu biti fizička ili pravna lica koja svoje potrebe i interese vezane za poljoprivrednu i stočarsku delatnost koju obavljaju ostvaruju kroz usluge, robu ili proizvode koje nudi društvo. Prijem novih članova vrši se odlukom Generalne skupštine i prati ga potpisivanje i uplata uloga u kapital Udruženja.

Organi udruženja su: Generalna skupština i upravnik.

Zakonom su definisani poslovi i odgovornosti skupštine, organizacija, održavanje i način odlučivanja na sednicama Skupštine, način glasanja i dr.;

Generalna skupština može imenovati jednog ili više upravnika na period ne duži od 5 godina, sa pravom ponovnog izbora.

Kapital udruženja. Kapital udruženja se sastoji od uloga članova, koji mogu biti u novcu ili u naturi. Doprinos u naturi mora biti vrednovan u novčanim vrednostima prema proceni veštaka procenitelja. Nalaz veštaka o proceni doprinosa evidentira se u Državnom registracionom centru.

Minimalni kapital za osnivanje udruženja za poljoprivrednu saradnju je 100.000 (sto hiljada) ALL.

Članovima koji napuste društvo nadoknađuju se ulozi u kapital udruženja, ali bez uticaja na vrednost minimalnog kapitala potrebnog za osnivanje udruženja.

Fond obavezne rezerve i fond za suočavanje sa rizikom. Udruženje stvara fond obavezne rezerve i fond za suočavanje sa rizicima. Najmanje 15% neto dobiti tokom prethodne finansijske godine uplaćuje se u fond obavezne rezerve, dok se najviše 10% neto dobiti uplaćuje u fond za upravljanje rizicima, ali bez uticaja na vrednost minimalnog kapitala potrebnog za uspostavljanje društva. Ostatak dobiti može se raspodeliti članovima ili koristiti u druge svrhe u skladu sa odredbama statuta.

Savezi društava za poljoprivrednu saradnju. Udruženja za poljoprivrednu saradnju se mogu udruživati u federacije u cilju zaštite i promcije njihovih interesa. Za osnivanje federacije moraju se učlaniti najmanje tri (3) udruženja za poljoprivrednu saradnju.

Organi Federacije su: Generalna skupština i upravnici.

Republike Srbije

U Republici Srbiji je na snazi Zakon o zadrugama iz 2015. godine (Sl. glasnik RS br. 112/2015 od 30.12.2015. godine. Ovim zakonom se uređuje organizacija i rad opštih zadruga - iz različitih oblasti, što znači da RS nema poseban zakon za poljoprivredne zadruge, ali sam zakon sadrži neke odredbe koje su posebne za poljoprivredne zadruge.

Prema ovom zakonu, zadruga je pravno lice, koje predstavlja poseban oblik organizovanja fizičkih lica, a koje poslovanjem po principima zadrugarstva ostvaruje sopstvene ekonomske, društvene, kulturne i dr. interese.

Član zadruge je fizičko lice koje u celosti ili delomično obavlja svoj posao preko zadruge, odnosno koje preko zadruge prodaje svoje proizvode ili usluge, snabdeva se proizvodima ili koristi usluge za obavljanje svojih aktivnosti.

Zadruga stiče svojstvo pravnog lica upisom u registar kod nadležnog organa za registraciju privrednih subjekata. Zadruga se ne može osnivati kao privredno društvo ili kao drugi oblik organizovanja, niti se može pripojiti privrednom društvu ili drugom pravnom licu. Zadruga može biti osnivač bilo kojeg pravnog lica, kao i osnovati jednu ili više svojih jedinica.

Poljoprivredne zadruge mogu biti opšte i specijalizovane (biljni proizvođači, stočari, voćari, povrtlari, vinogradari, pčelari i dr.).

Poljoprivredne zadruge proizvode, sakupljaju, prerađuju i prodaju poljoprivredne, prehrambene i druge proizvode zadruge i njenih članova. Članove snabdevaju reproduktivnim materijalom, alatima za proizvodnju, rezervnim delovima za poljoprivrednu mehanizaciju i drugom robom, a obavljaju i druge poslove od interesa za zadrugu.

Zadruge uživaju posebnu zaštitu RS i jedinica lokalne samouprave, što se ogleda kroz podsticanja zadrugarstva, privrednih i poljoprivrednih mera kroz posebne odredbe, kao i mogućnosti osnivanja posebnih fondova za razvoj zadrugarstva ili obezbeđivanje sredstava od državnih institucija.

Osnivanje zadruge. Zadrugu može osnovati najmanje pet (5) poslovno sposobnih fizičkih lica, koja sa ostalim osnivačima ne pripadaju istoj porodičnoj zajednici, a koja se bave poslovima koji su delatnost zadruge. Osnivači mogu biti domaći ili strani državljani.

Osnivanje se vrši na osnivačkoj skupštini, potpisivanjem ugovora o osnivanju (osnivačkog akta), usvajanjem poslovnika zadruge i izborom organa zadruge.

Alati za osnivanje i rad zadruge.

Zadruga se može osnovati ulogom ili članstvom članova. Prilozi članova mogu biti u novcu ili u nenovčanim sredstvima. Doprinosi u nenovčanim sredstvima mora se vrednovati u novčanim vrednostima. Minimalni osnovni kapital zadruge je 100 dinara.

Pravila zadruge određuju poseban minimalni doprinos, koji može i da ne bude isti. Jedan član može imati samo jedan doprinos.

Zadruga može obezbediti sredstva za rad i samo iz članstva članova, čiji je iznos jednak za sve članove i utvrđen je aktima zadruge. Nakon prestanka statusa zadruge, članarina se ne vraća članovima.

Imovina zadruge obezbeđuje se doprinosom, članovima, sredstvima stvorenim radom i poslovanjem ili sredstvima stečenim u drugim dozvoljenim oblicima.

Ako se prodaje nepokretna imovina zadruge, sredstva od prodaje ne mogu se raspodeliti članovima ili zaposlenima u zadruzi, već se koriste u skladu sa odredbama zakona i statuta zadruge.

Kapital zadruge ne može se smanjiti ispod vrednosti minimalnog kapitala potrebnog za osnivanje zadruge.

Organi zadruge i odlučivanje. Zadrugu vode zadrugari (članovi zadruge) koji imaju ista prava, po principu "Jedan član, jedan glas" u skupštini zadruge.

Organi zadruge su: Skupština, Upravni odbor, Nadzorni odbor i Direktor. Zadruga sa manje od 20 članova ne mogu birati Upravni i Nadzorni odbor, već njihovu funkciju obavlja Skupština.

Zadruga u pravnom prometu odgovara za obaveze svom svojom imovinom, dok zadrugar odgovara za obaveze zadruge do visine svog depozita.

Zadruga može osnivati: zadržni fond, rezervni fond ili druge fondove.

Dobit utvrđenu godišnjim obračunom zadruga deli: za pokriće gubitaka; za sredstva za različite namene, ako su osnovana; za isplatu dobiti članova (u zavisnosti od depozita), osim u slučajevima kada zadruga radi sa članstvom. Neraspoređeni iznos dobiti prenosi se u narednu godinu

Oblici udruživanja u zadruge:

- Savez zadruga - osnivaju zadruge ili drugi savezi zadruga prema vrsti zadruge i za konkretnu teritoriju. Za osnivanje novog Saveza zadruga potrebno je najmanje 10 zadruga.

- Složena zadruga predstavlja poseban oblik organizovanja zadruga koji mogu osnovati najmanje dve zadruge.

Kontrolu zadruge vrši Zadružna revizija, koja je obavezna za sve zadruge i može biti redovna (svake dve godine) ili vanredna.

Reviziju zadruge vrši Savez zadruga/savez za reviziju koji ima dozvolu ministarstva nadležnog za poslove zadrugarstva.

Pravni status poljoprivrednih zadruga u EU

EU se vodi svojom Zajedničkom poljoprivrednom politikom i smernicama za proizvođačke organizacije koje državama članicama EU daju autonomiju u pojedinačnom određivanju organizacije i podrške udruženjima poljoprivredne proizvodnje. (APC).

U EU postoji nekoliko oblika nacionalnih zakona za zadruge koji se mogu grupirati u najmanje šest formalno različitih modela zakonodavstva kao što su:

- Ne postoji zakon o zadrugama (Irska) ;
- Uredba o zadrugama kao samostalni formalni akt (Austrija, Njemačka);
- Uredba o zadrugama prema Privrednom zakonu (Češka Republika, Slovačka);
- Uredba o zadrugama prema Zakonu o preduzećima (Luksemburg) ili Kodeksu za preduzeća (Belgija);
- Uredba o zadrugama prema Građanskom zakoniku (Italija; Holandija);
- Uredba o zadrugama prema Kodeksu zadruga (Portugal).

Minimalni broj zadrugara nije uvek propisan zakonom. Neke zemlje nemaju obavezne zakonske odredbe o ovom pitanju (kao što su Belgija, Danska, Luksemburg), dok druge zemlje zahtevaju prisustvo najmanje tri člana (Nemačka, Švedska, itd.), dok druge zahtevaju više: Poljska 10 fizičkih osoba ili tri pravna lica.

Zemlje članice EU imaju različite oblike organizovanja poljoprivrednih zadruga, iako su osnovni principi organizacije i delovanja regulisani Direktivom Saveta Evrope.

Postoje tri nivoa organizacije zadruga u EU i to:

- Jednostavan oblik udruženja;
- Zadruga za sakupljanje i preradu poljoprivrednih proizvoda i
- Nacionalne ili regionalne zadruge (proizvodnja, prerada i marketing).

Zakonodavstvo EU o evropskim poljoprivrednim zadrugama

- Direktiva Saveta 2003/72/EZ od datuma 22. jula 2003. za implementaciju Statuta Evropskog udruženja zadruga.

- Uredba Saveta (EZ) br.1435/2003 od dt. 22. jula 2003. o Statutu Evropskog zadružnog udruženja.

Osnovni principi zadrugarstva u zemljama EU su:

- Članstvo je dobrovoljno i otvoreno;

- Demokratsko upravljanje članova;
- Članovi su vlasnici, oni kontrolišu zadrugu i njenu imovinu;
- Samostalna i nezavisna organizacija;
- Saradnja između zadruga;
- Briga zadruga za svoju zajednicu.

Prema Uredbi Saveta Evrope (EZ) br.1435/2003 od dt. 22. jula 2003. za Statut Evropskog udruženja zadruga, zadruga je nezavisno udruženje ljudi koji se udružuju na dobrovoljnoj osnovi da zadovolje svoje ekonomske i društvene potrebe kroz zajedničko vlasništvo i demokratsku kontrolu. Zadruge se po mnogim elementima razlikuju od profitnih preduzeća, kao što je način donošenja odluka zbog principa "jedan član, jedan glas" ili ograničenja broja glasova pojedinog člana, udeo pojedinih članova u kapitalu udela je isti, povrat profita je ograničen i proporcionalan itd.

Član Evropske zadruga odgovara za obaveze zadruga do visine uplaćenih akcija, osim ako statutom nije drugačije određeno.

Evropsku zadrugu može osnovati pet (5) ili više fizičkih lica koja imaju prebivalište u najmanje dve evropske zemlje; pet (5) ili više fizičkih ili pravnih lica, koja imaju prebivalište ili su registrovana u najmanje dve evropske zemlje.

Organi Evropskog udruženja zadruga su: Skupština, Nadzorni odbor i Upravni odbor ili samo Skupština i Nadzorni odbor.

Republika Italija

Italija kao članica Evropske unije (EU) primenjuje evropsko zakonodavstvo za poljoprivredu. Osnovna zakonska regulativa koja reguliše pitanje organizacije proizvodnih organizacija i poljoprivrednih zadruga je Uredba EU br.2021/2115, koju su odobrili Evropski parlament i Savet.

Ova uredba dopunjena je delegiranom uredbom Komisije Evropske unije (EU) 2022/126 od 7. decembra 2021. kojom se Uredba (EU) 2021/2115 Evropskog parlamenta i Saveta dopunjava dodatnim zahtevima za određene vrste intervencija koje su određene od Država članica u njihovim strateškim planovima CAP-a za period 2023-2027 prema toj Uredbi kao i pravilima o izveštaju o dobrom poljoprivrednom i ekološkom stanju (GAEC) standardu 1.

Ova Uredba predviđa pravila podrške poljoprivrednicima organizovanim u obliku organizacije proizvođača i poljoprivrednih zadruga.

Prema predmetnom zakonu, za osnivanje poljoprivredne zadruga mora se odlučiti najmanje 15 poljoprivrednika sa godišnjim prometom od 4.5 miliona eura.

Evropsko zakonodavstvo zahteva da pre osnivanja grupa farmera definiše kulturu/kulture za koje želi osnovati poljoprivrednu zadrugu.

Posebni kriterijumi koji se primjenjuju na ovaj zakon su:

- Član poljoprivredne zadruge može biti samo poljoprivredni proizvođač te poljoprivredne kulture;
- Poljoprivrednik ne može biti član više od jedne poljoprivredne zadruge sa istim poljoprivrednim proizvodom;
- Praksa severne Italije bila da se većina aktivnosti zadruge odnosi na stalne članove zadruge. Samo malom procentu (maks. 5%) bilo je dozvoljeno da sarađuje sa poljoprivrednicima koji nisu članovi;
- Učlanjenje u poljoprivrednu zadrugu vrši se plaćanjem naknade za registraciju;
- U slučaju da jedan od članova odluči da napusti zadrugu, može mu se vratiti deo njegove uplate za upisninu, ali ne više od uplaćenog iznosa;
- Stvorena imovina (ulaganja u nekretnine, opremu, intelektualnu svojinu, geografsku oznaku i sl.), ostaje u vlasništvu zadruge i ne može je otuđiti član koji napušta zadrugu;
- Nijedan član zadruge nema pravo prodati svoje udele drugom članu zadruge ili potencijalnom novom članu zadruge;
- Evropska unija sredstvima podržava aktivnosti poljoprivrednih zadruga, pod uslovom da investicije koje se planiraju uzmu u obzir niz faktora koji uključuju zaštitu životne sredine, smanjenje emisije ugljen-dioksida i sl.;
- U modelu poljoprivrednih zadruga u Južnom Tirolu ne postoji model kupoprodajne transakcije između farmera i zadruge, jer članovi zadruge ne prodaju svoje voće zadruzi, već ih zadruga prima na skladište i prodaje trećim stranama, čime se stvara dodana vrednost za člana zadruge. Zadruga pokriva troškove svog rada, na osnovu budžeta koji je prethodno odobrila Skupština zadruge i pri čemu prihod dolazi od dela voća koje poljoprivrednici prodaju. Ostatak se plaća poljoprivredniku;
- Iskustvo iz severne Italije pokazuje potrebu uspostavljanja jasnih i strogih kriterijuma u pogledu načina organizacije i registracije poljoprivrednih zadruga u budućnosti, kako bi se izbegla registracija zadruga koje su premale i ekonomski neodržive.

Republika Severna Makedonija

Iskustvo poljoprivrednih zadruga u Severnoj Makedoniji pokazuje potrebu za unapređenjem sva tri nivoa ekosistema poljoprivrednih zadruga:

- Makro nivo politike - izgradnja kapaciteta MBPEU kako bi mogao da obavlja glavnu ulogu koja je potrebna sektoru zemljoradničkih zadruga;
- mezo nivo - od strane javnosti postoje Agencija za unapređenje razvoja poljoprivrede (APURP), Podsektorske radne grupe (PSRG) i Fakultet;

- Mikro nivo - takođe ima nedostatke: fragmentacija, male dimenzije, niska efikasnost i ograničena saradnja su glavne karakteristike poljoprivrednih zadruga koje su rezultirale ograničenim pristupom finansijama, tržištu i tehnologiji.

Isto tako, zemljoradničke zadruge u Severnoj Makedoniji zasnivaju se na pet relevantnih strateških oblasti i ciljeva, predstavljenih na sledeći način:

Oblast 1: Konkurentnost i efikasnost: tehnološki i finansijski aspekti poljoprivrednih zadruga

- Svrha 1.1. Poljoprivredne zadruge imaju lak pristup tehnologiji, znanju i inovacijama i poboljšavaju svoju efikasnost i tehnike upravljanja.
- Svrha 1.2. Poljoprivredne zadruge imaju lak i stabilan pristup tržištu i deo su zajedničke privredne organizacije u Severnoj Makedoniji.
- Svrha 1.3. Poljoprivredne zadruge imaju lak pristup finansijama.

Oblast 2: Efikasnost vladinih intervencija i učešće javnosti: ideološki i politički aspekti poljoprivrednih zadruga.

- Svrha 2.1. Kombinacija politika, pravnog okvira i ideologije za stvaranje ekosistema za poljoprivredne zadruge i za podršku njihovoj konkurentnosti tokom procesa pristupanja EU.
- Svrha 2.2. Stvaranje sistema u kome su integrisana tri nivoa poljoprivrednih zadružnih ekosistema: javne institucije (makro), službe (mezo), zadruge i poljoprivrednici (mikro).

Oblast 3: Poljoprivredne zadruge i društvo rade zajedno za održivi rast: socijalni aspekti poljoprivrednih zadruga.

- Svrha 3.1. Unapređena društvena uloga poljoprivrednih zadruga za poboljšanje prihoda neophodnih za život članova i njihovih seoskih zajednica.

Oblast 4: Fokus na klimatske promene i ekološku održivost: ekološki aspekti poljoprivrednih zadruga.

- Svrha 4.1. U ekosistemu poljoprivrednih zadruga uvedene su mere zaštite životne sredine i sprečavanja klimatskih promena.

Oblast 5: Pristup komunikacijama, medijima i digitalizacija: medijski aspekti poljoprivrednih zadruga

- Svrha 5.1: Poljoprivredne zadruge imaju lak pristup integrisanoj platformi u kojoj su kombinovani savremeni mediji i komunikacioni sistemi i relevantne informacije

Poglavlje 2: Ciljevi

Slika 5: Relevantni ciljevi Vlade

Opšti cilj politike – Unaprediti politike za poljoprivredne zadruge u skladu sa EU	
<p>Strateški cilj:</p> <p>Održivi razvoj poljoprivrede kroz organizovanje poljoprivrednika u poljoprivredne zadruge, unapređenje njihovog položaja kroz pristup novim tržištima, poljoprivrednim inputima i mehanizacijom, kao i stručno usavršavanje.</p> <p>Specifični ciljevi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Unapređenje zakonodavnog i regulatornog okvira za poljoprivredne zadruge; • Institucionalna podrška i organizovanje poljoprivrednika za udruživanje u poljoprivredne zadruge; • Upravljanje poljoprivrednim zadrugama i saradnja sa poljoprivrednicima; • Podizanje svesti o značaju poljoprivrednih zadruga. 	<p>Razvojni i strateški cilj:</p> <p>-1.8 Poboljšanje produktivnosti i održivosti u poljoprivredi ;</p> <p>-Strateška mera: Razvoj poslovanja u ruralnim područjima i povećanje zaposlenosti i socijalne infrastrukture.</p> <p>Aktivnost – Izrada Konceptnog (idejnog) dokumenta za poljoprivredne zadruge</p> <p>Program Vlade Republike Kosovo 2021-2025</p> <p>2.10. Poljoprivreda, šumarstvo i ruralni razvoj;</p> <p>2.10. 2 Povećana konkurencija u poljoprivredno-prehrambenom sektoru;</p> <p>Nacionalna strategija razvoja 2030.</p> <p>Stub I – Održivi ekonomski razvoj</p> <p>Razvojni cilj: Poboljšanje produktivnosti i održivosti u poljoprivredi;</p> <p>Strateški cilj: Izgradnja održivih veza između farmera, prerađivača i trgovaca na malo;</p>
<p>Specifični ciljevi Opcija 2:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Izgradnja kapaciteta za implementaciju Zakona; 	<p>Izrađeno za potrebe ovog KD</p>

<ul style="list-style-type: none"> • Finansijska podrška zadrugama i njihovim članovima; • Unapređenje svesti poljoprivrednika o značaju poljoprivrednih zadruga. 	
<p>Specifični ciljevi Opcija 3:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Unapređenje zakonodavnog i regulatornog okvira za poljoprivredne zadruge; • Institucionalna podrška i organizovanje poljoprivrednika za udruživanje u poljoprivredne zadruge; • Upravljanje poljoprivrednim zadrugama i saradnja sa poljoprivrednicima; • Podizanje svesti o značaju poljoprivrednih zadruga; • Podizanje kapaciteta za zainteresovane strane poljoprivrednih zadruga; 	Izrađeno za potrebe ovog KD

Poglavlje 3: Opcije

Konceptni (idejni) Dokument se bavi trima glavnim opcijama koje se odnose na reviziju zakonskog okvira u oblasti poljoprivrednih zadruga. Opcija *bez ikakvih promena*, koja omogućava održavanje *statusa quo*; opcija za *unapređenje implementacije i izvršenja zakonskog okvira*, koja ne predviđa zakonske izmene, već se fokusira na implementaciju zakona koji već postoje; i na kraju opcija sa *zakonskim izmenama*, koja predviđa promenu i kompletiranje zakonskog okvira u oblasti poljoprivrednih zadruga.

Poglavlje 3.1: Opcija bez ni jedne promene

Opcija bez promena znači da neće biti preduzete nikakve provedbene ili zakonodavne mere za rešavanje glavnog problema koji je gore objašnjen i pitanja koja se obrađuju u ovom konceptnom dokumentu će ostati onakva kako su trenutno uređena.

Uz opciju bez ikakvih izmena, glavni problem vezan za nedostatke u zakonskoj regulativi za poljoprivredne zadruge bi i dalje postojao. Samim tim, efekti koje nedostaci obrađeni u ovom konceptnom dokumentu mogu proizvesti negativno će

uticati na udruženje poljoprivrednika kroz uspostavljanje poljoprivredne zadruge i njihovu efikasnu funkcionalizaciju.

Stoga, prisustvo ovih nedostataka u zakonskom okviru i merama za sprovođenje negativno će se odraziti na poljoprivrednu proizvodnju, pristup poljoprivrednih proizvođača novim tržištima i plasman poljoprivrednih proizvoda bez posrednika, informacije i tehnologiju, snabdevanje reproduktivnim materijalom i poljoprivredne mašine, obuku. itd.

Poglavlje 3.2: Opcija za poboljšanje implementacije i izvršenja

Organizacija poljoprivrednika u zadrugama i implementacija postojećeg zakonodavstva je slaba. Ovaj zaključak proizilazi iz broja funkcionalnih poljoprivrednih zadruga od stupanja na snagu zakona.

Neki od problema oko osnivanja i funkcionalizacije poljoprivrednih zadruga mogli bi se prevazići i bez izmene postojećeg zakonodavstva, ali uz veću i odlučniju posvećenost mehanizama za sprovođenje zakona, pre svega MPŠRR, Savetodavne službe i dr. kao što su: finansijska podrška zadrugama i njihovim članovima, kroz politiku i zakonodavstvo za razvoj poljoprivrede, pružanje savetodavnih usluga za zadruge i poljoprivrednike za organizaciju i upravljanje zadrugama, informiranje poljoprivrednika/kampanje podizanja svesti o značaju i koristima pridruživanja zadruge itd.

Međutim, problemi koji su identifikovani u ovom konceptnom dokumentu nisu samo implementacijske i izvršne prirode, već je značajan broj njih vezan za postojeću pravnu osnovu. Shodno tome, svako poboljšanje u implementaciji i izvršenju relevantnih zakonskih odredbi ne bi dovelo do potpunog rešenja identifikovanih problema. Stoga se ova opcija ne preporučuje.

Poglavlje 3.3: Treća opcija, Promena postojeće politike

Treća opcija je promena postojeće politike kroz donošenje Nacrta Novog zakona o poljoprivrednim zadrugama kako bi se otklonili nedostaci važećeg zakona i problemi uočeni u implementaciji ovog zakona i transponovali koncepti i principi zakonodavstva EU.

Novi zakon može predstavljati konkretan korak napred ka jačanju uloge poljoprivrednih zadruga na Kosovu, zauzimajući jasan stav u njihovu korist i jasno razlikovajući poljoprivredne zadruge od bilo koje druge vrste poslovanja.

Glavni elementi koje bi novi zakon trebalo da uzme u obzir za zemljoradničke zadruge su opisane u tabeli ispod.

Ključna tačka	Opravdanje-Obrazloženje
<p>Službena deklaracija javnog interesa zemljoradničkih zadruga</p>	<p>Novi zakon je slučaj da se zemljoradničke zadruge najave kao inicijative od opšteg interesa i delotvorni instrumenti za doprinos ekonomskom i društvenom razvoju, jačanju demokratije i pravednijoj raspodeli bogatstva u sektoru poljoprivrede.</p> <p>Ovde treba opisati i vrednosti saradnje. Prema ICA, zadruge se zasnivaju na vrednostima samopomoći, samoodgovornosti, demokratije, jednakosti, jednakosti i solidarnosti. U tradiciji svojih osnivača, članovi zadruge veruju u etičke vrednosti poštenja, otvorenosti, društvene odgovornosti i brige za druge.</p> <p>Zakon mora da razjasni da će država garantovati i promovisati ustav, slobodan razvoj, jačanje i autonomiju zemljoradničkih zadruga, u svim njihovim ekonomskim i društvenim izrazima.</p> <p>Zbog svog značaja, ove odredbe, koje treba staviti na početak novog zakona, savršeno bi se uklopile u opšti zakon o zadrugama. S obzirom na situaciju na Kosovu i mogućnosti koje nudi novi zakon, možemo krenuti odavde.</p>
<p>Pozivanje-reference na međunarodne principe ICA zadruga</p>	<p>Principi ICA su glavne tačke zadruga, uključujući poljoprivredne zadruge, da usmeravaju njihov rast i disciplinuju njihove operacije. Principi saradnje ICA opisani su u tekstualnom okviru ispod ove tabele.</p>
<p>Pojašnjenje definicije zadruge</p>	<p>U opštoj definiciji ICA, jedna zadruga je autonomno udruženje osoba koje su se dobrovoljno ujedinile da zadovolje svoje zajedničke ekonomske, društvene i kulturne potrebe i aspiracije kroz zajedničko i demokratski kontrolisano preduzeće.</p> <p>Ovo može da se uklopi u oblasti zakona o poljoprivrednim zadrugama govoreći, na primer: jedna poljoprivredna zadruga je autonomno</p>

	udruženje farmera koji su se dobrovoljno ujedinili da zadovolje svoje zajedničke ekonomske, društvene i kulturne potrebe i aspiracije kroz preduzeće koje je u vlasništvu i kontrolisano na demokratski način.
Pojačanje različitih karakteristika poljoprivrednih zadruga disciplinovanih od novog zakona u odnosu na prethodne zadruge.	Pojašnjavanje dobrovoljnog učešća poljoprivrednika u bilo kojoj zadruzi i odsustvo bilo kakve unapred određene obaveze da predaju svoju imovinu zadruzi je od suštinskog značaja za stvaranje povoljnog okruženja za poljoprivredne zadruge i da bi privlačili druge poljoprivrednike prema njima.
Potvrda obostrane namere zemljoradničkih zadruga	Zajednički cilj (75% transakcija zemljoradničke zadruge sa članovima) je već u postojećem zakonu i treba da se potvrđuje.
Ističući značaj saradnje između zemljoradničkih zadruga i potrebu njihovog promovisanja	Saradnja između zemljoradničkih zadruga treba promovisati zvaničnom prognozom osnivanja zadružnih sindikata-saveza. Takođe, treba razmotriti promociju zemljoradničkih zadruga, uključujući pružanje komunikacije, obuke i istraživanja u vezi sa poljoprivrednim zadrugama, naglašavajući ulogu Sindikata zadruga. Uključivanje ovih elemenata u zakon je važno da bi se oni legitimisali i otvorio put za preporučenu javnu podršku.
Jasna identifikacija organa upravljanja zemljoradničkih zadruga	Preko svojih namenskih departmana, MPŠRR je odgovoran organ za disciplinu i vođenje poljoprivrednih zadruga, u vezi sa politikom, disciplinom i tehničkom pomoći. Ovo bi trebalo da nađe referencu u zakonu i da se dalje razradi kroz posebno administrativno uputstvo, gde će se detaljnije analizirati i razjasniti funkcije departmana MPŠRR-a. Evidentno je povezanost uloge MPŠRR-a sa promocijom zemljoradničkih zadruga u saradnji sa Savezom zadruga. Novi zakon će predložiti mere za integraciju i koordinaciju aktivnosti MPŠRR i one Saveza zadruga u vezi sa promocije zemljoradničkih zadruga.

<p>Stvaranje zakonske osnove za javnu podršku zemljoradničkih zadruga.</p>	<p>Naročito u prvoj fazi očekivanog rasta zemljoradničkih zadruga, ove zadnje će imati koristi od javne podrške, koju novi zakon mora da odobri i stimuliše odgovarajućim odredbama u pogledu promocije, saradnje, namenske tehničke pomoći, prioriteta u poljoprivrednoj strategiji i mera ruralnog razvoja.</p> <p>Treba se uzeti u obzir i pravna veza između zemljoradničkih zadruga i modela organizacije proizvođača koji je promovisan zadnjim Zakonom za organizaciju tržišta koji zemljoradničke zadruge mogu usvojiti.</p>

PRINCIPI ZADRUGA

Principi zadruge su smernice kojima zadruge stavljaju u praksi svoje vrednosti.

1. Dobrovoljno i otvoreno članstvo

Zadruge su dobrovoljne organizacije, otvorene za sve osobe koje mogu da koriste njihove usluge i spremne da prihvate obaveze članstva, bez polne, socijalne, rasne, političke ili verske diskriminacije.

2. Demokratska kontrola članova

Zadruge su demokratske organizacije koje kontrolišu njihovi članovi, koji aktivno učestvuju u definisanju njihove politike i donošenju odluka. Muškarci i žene koji služe kao izabrani predstavnici su odgovorni članstvu. U primarnim zadrugama članovi imaju jednako pravo glasa (jedan član, jedan glas), a zadruge drugih nivoa su takođe organizovane na demokratski način.

3. Ekonomsko učešće članova

Članovi ravnopravno doprinose i demokratski kontrolišu kapital svoje zadruge. Bar deo tog kapitala obično je zajednička svojina zadruge. Članovi obično dobijaju ograničenu nadoknadu, ako postoji, na upisani kapital kao uslov za članstvo. Članovi dele viškove za jednu ili sve za sledeće svrhe: razvoj svoje zadruge, eventualno stvaranjem rezervi, deo od kojih bi bar bio nedeljiv; korist članova u vezi sa njihovim transakcijama sa zadrugom; i podržavanje drugih aktivnosti odobreno od članstva.

4. Autonomija i nezavisnost

Zadruge su autonomne organizacije, samopomoćne kontrolisane od njihovih članova. Ako sklapaju sporazume sa drugim organizacijama, uključujući vlade, ili prikupljaju kapital iz spoljnih izvora, oni to čine pod uslovima koji obezbeđuju demokratsku kontrolu svojih članova i čuvaju njihovu kooperativnu autonomiju.

5. Obrazovanje, obuka i informisanje

Zadruga pružaju edukaciju i obuku svojim članovima, izabranim predstavnicima, menadžerima i zaposlenima kako bi mogli efikasno da doprinesu razvoju svojih zadruga. Oni informišu širu javnost – posebno mlade ljude i lidere mišljenja – o prirodi i prednostima saradnje.

6. Saradnja među Zadruga

Zadruga služe svojim članovima na efikasan način i jačaju zadružni pokret radeći zajedno kroz lokalne, nacionalne, regionalne i međunarodne strukture.

7. Briga za zajednicu;

Zadruga rade na održivom razvoju svojih zajednica kroz politike odobrenih od svojih članova.

U novom Nacrtu zakona o poljoprivrednim zadrugama bi se obuhvatile odredbe koje bi regulisale sledeća pitanja:

- Otklanjanje nedostataka i praznina u pravnom okviru (primarni i sekundarni) ili regulisanje opštih odredbi koje stvaraju nejasnoće kod poljoprivrednika;
- Preciziranje i pojašnjenje akcionarskog doprinosa pri osnivanju zadruga, uplata članarine kao oblika stvaranja kapitala zadruga, kao i ko određuje iznos članarine;
- Pojašnjenje uloge osnivača (akcionara) i člana kao i sprovođenje principa ravnopravnosti u upravljanju zadrugom kroz princip „jedan član, jedan glas“;
- Uređenje pitanja horizontalne organizacije poljoprivrednika (saradnja i funkcionisanje) sa zadrugom, prema praksi zemalja EU-e;
- Finansijska podrška zadrugama, (kroz grantove) i njenim članovima (kroz subvencije), kroz sistem prioriteta u procesu selekcije ili vrednost subvencije i drugih potpora;
- Određivanje ovlašćenja u MPŠRR (unutar DSHKT), koje će nadgledati ukupno funkcionisanje zadruga (ukupne finansije i imovina), kroz sprovođenje zakona;
- Jačanje zakonitosti i finansijske kontrole. Pored eksterne kontrole, trebalo bi da postoji i unutrašnja kontrola koju bi vršio bilo koji organ izabran ili imenovan od strane Skupštine zadruga (koja bi uključivala članove i radnike zadruga i lice van zadruga) koja bi, pored finansijske kontrole izvršila i kontrolu zakonitosti vođenja poslovanja zadruga i druga pitanja koja su utvrđena statutom;
- Određivanje promotivnog tela koje ima zadatak da promoviše poljoprivredne proizvode, počevši od proizvodnje, prerade, pakovanja i prodaje;

- Dodavanje odredbi o funkciji i ulozi Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja u implementaciji zakona;
- Pružanje saveta putem savetodavnih usluga i podrška poljoprivrednicima tokom osnivanja i prvih godina rada zadruge;
- Pružanje informacija poljoprivrednicima kroz kampanje podizanja svesti o važnosti i prednostima udruživanja u zadruge,
- Usklađivanje sa zakonodavstvom EU o poljoprivrednim zadrugama;
- Upotreba osnovnih principa zadrugarstva u zemljama EU i osnovnih odredbi organizacije zadrugarstva po principu zadrugarstva.
- Direktive EU o poljoprivrednim zadrugama uključuju:
 - Direktiva Saveta 2003/72/EC dat 22. jula 2003. za implementaciju Statuta Evropskog društva zadruga;
 - Uredba SAveta (EZ) br.1435/2003 od dt. 22. jula 2003. o Statutu Evropskog zadružnog društva.

Praksa zemalja regiona, koja se može primeniti u Republici Kosovo i koja će biti uzeta u obzir prilikom izrade novog zakona

Zemlje regiona, čije je zakonodavstvo analizirano, imaju približno slično zakonodavstvo o poljoprivrednim zadrugama za mnoga pitanja koja su regulisana ovim zakonima, a delom slično zakonodavstvu EU o zadrugama, kao npr. Republika Albanija je delimično prenela zakonodavstvo EU u svoj zakon.

Neke od zakonodavnih praksi zemalja regiona koje se mogu uzeti u obzir prilikom izrade novog zakona, ali se ne ograničavaju na njih, su:

- **Osnovni principi zadruga definisani zakonodavstvom EU o zadrugama** (Uredba Saveta (EC) br. 1435/2003 o Statutu Evropskog društva zadruga), sadržani su u Zakonu Republike Albanije, Zakonu R.Hrvatske, Uredbe EU, a deo njih iu Zakonu Republike Srbije.
- **Otvoreno i dobrovoljno članstvo prema zakonu Republike Hrvatske** – član može postati svaka osoba koja neposredno sudeluje u radu zadruge, radi preko zadruge, koristi njene usluge ili na drugi način izravno sudeluje u ostvarivanju ciljeva zadruge za koje je zadruga osnovana. Otvoreno i dobrovoljno članstvo je takođe predviđeno Uredbom Vijeća Evrope (EC) br.1435/2003.
- **Ista prava i obaveze osnivača zadruge i člana zadruge koji je pristupio zadrugi nakon njenog osnivanja.** Sprovođenje principa ravnopravnosti u rukovođenju zadrugom kroz princip „jedan član, jedan glas“ u Skupštini zadruge bez obzira na iznos doprinosa – Uredba Saveta Evrope (EZ) br.1435/ 2003: Novi Zakon Republike Albanije; Zakon Republike Srbije.
- **Unutrašnja kontrola u Republici Hrvatskoj** - unutrašnju kontrolu obavlja telo koje bira ili imenuje Skupština zadruge (u čijem sastavu su članovi i radnici

zadruga, te osoba izvan zadruge) koje, pored finansijske kontrole, vrši i kontrolu zakonitosti poslovanja zadruga i druga pitanja koja su utvrđena statutom.

- **U Republici Srbiji kontrola zadruge** - vrši se zadružnom revizijom, koja je obavezna za sve zadruge i može biti redovna (svake dve godine) ili vanredna kontrola. Reviziju zadruge vrši Savez zadruga/savez za reviziju koji ima dozvolu ministarstva nadležnog za poslove zadrugarstva.
- **Finansijska podrška u Republici Albaniji** - Zakon predviđa da društva za poljoprivrednu saradnju podležu fiskalnim olakšicama i šemama podrške, u skladu sa važećim zakonima.
- **Republika Severna Makedonija** predviđa podsticajne mere koje promovišu uključivanje poljoprivrednika u zadruge kroz diferencijaciju poljoprivrednika koji su članovi zadruge u odnosu na poljoprivrednike koji nisu članovi za subvencije i drugu finansijsku podršku.
- **U Republici Srbiji zadruge uživaju posebnu zaštitu** - koja se ogleda kroz unapređenje zadrugarstva, privrednih i poljoprivrednih mera kroz posebne odredbe, kao i mogućnost osnivanja posebnih fondova za razvoj zadrugarstva ili obezbeđivanje sredstava od državnih institucija.
- **Osnivanje opšte zadruge ili posebnih/sektorskih zadruga.** Neke od zemalja čije je zakonodavstvo analizirano imaju opšti zakon o zadrugama, ali koji sadrži posebne odredbe za poljoprivredne zadruge koje predviđaju osnivanje posebnih/sektorskih zadruga, kao što su: R. Hrvatska - posebne zadruge prema delatnosti koju obavljaju, a to mogu biti: gajenje bilja, stočarstvo, šumarstvo, lov ili uslužne delatnosti u vezi sa njima; - R. Srbija - zemljoradničke zadruge mogu biti opšte i specijalizovane (biljna proizvodnja, stočarstvo, voćarstvo, povrtarstvo, vinogradarstvo, pčelarstvo i dr.
- **Republika Albanija predviđa formiranje posebnih društava** za poljoprivrednu saradnju, na osnovu delatnosti koju obavljaju u oblasti: poljoprivredne proizvodnje i marketinga; poljoprivredna radna delatnost; potrošnja materijala i robe; imputa ili u druge svrhe u oblasti poljoprivrede.
- **Prenos prava i obaveza u slučaju gašenja ili likvidacije Zadruga.** U slučaju prestanka zadruge zbog njenog stapanja, spajanja ili podele, prava i obaveze prelaze na njene sledbenike. Dok se u slučajevima likvidacije ili stečaja zadruge, nakon ispunjenja svih obaveza, preostala imovina prenosi na jedinicu lokalne samouprave na čijem se području nalazi, koja je može preneti u vlasništvo druge postojeće zadruge, novo- stvorene zadruge ili je koristi za razvoj zadrugarstva.
- **Republika Hrvatska** - Određivanje iznosa deoničarskog doprinosa pri osnivanju zadruge, članarine kao oblika stvaranja kapitala zadruge, kao i ko određuje visinu članstva. Prema hrvatskom zakonu, visina osnovnog i dodatnog depozita je ista, dok njegovu visinu utvrđuje Skupština zadruge.

Poglavlje 4: Identifikacija i procena budućih uticaja

Tabela u nastavku predstavlja najznačajnije identifikovane uticaje. Dodaci 1 do 4 predstavljaju procenu svih uticaja u skladu sa alatima za identifikaciju ekonomskih, društvenih, ekoloških i uticaja na osnovna prava.

Slika 6: Najvažniji uticaji identifikovani za kategoriju uticaja

Kategorije uticaja	Identifikovani relevantni uticaji
Ekonomski uticaji	Uticaj na pristup poslovnim finansijama; Određeni (nekvalitetni) proizvodi su uklonjeni sa tržišta; Određeni (kvalitetni) proizvodi su dozvoljeni na tržištu; Uticaj na olakšavanje pronalaska posla; Biće stvorena nova preduzeća.
Administrativni teret	Pojednostavljenje obaveza za pružanje informacija preduzećima.
Trgovina	Očekuje se da će se tekući uvozni tokovi promeniti; Očekuje se da će se trenutni izvozni tokovi promeniti.
Investicije	Očekivanja od kompanija da investiraju u nove delatnosti; Povećanje investicija iz dijaspore; Povećanje direktnih stranih investicija.
Konkurentnost	Promocija inovacija i istraživanja.
Uticaj na MSP	Kompanije su uglavnom pogođene MSP
Cene i konkurencija	Broj roba i usluga dostupnih poslovnim subjektima i potrošačima će se povećati; Cene postojećih roba i usluga će biti smanjene.
Regionalni ekonomski uticaji	Specifični poslovni sektori će biti pogođeni.
Opšti ekonomski razvoj	To će uticati na budući ekonomski rast.
Društveni uticaji	Trenutni broj radnih mesta će se povećati; To će uticati na nivo plaćanja; Uticaj na olakšavanje pronalaska nekog radnog mesta; Uticaj na kvalitet hrane.
Uticaji na životnu sredinu	Uticaj na kvalitet zemljišta (u vezi sa zakiseljavanjem, zagađenjem, upotrebom pesticida ili herbicida);
Uticaji na osnovna prava	Pravna, ekonomska ili socijalna zaštita pojedinaca ili porodica; Princip i jednakost;
Dobra administracija	To utiče na način na koji administracija donosi odluke (transparentnost, proceduralni rok, pravo na uvid u dosije, itd.).

EKONOMSKI UTICAJI

Uticaj na pristup poslovnim finansijama

Uspostavljanjem ovih politika ili izmenom Zakona o zemljoradničkim zadrugama, težiće se unapređenju tržišta poljoprivrednim proizvodima, koji će se proizvoditi u našoj zemlji, biće bolje iskorišćene radne površine zemljišta, uticaće se na rast i stimulisanje produktivnih farmera, promena u veličini farmi i stabilizacija tržišta poljoprivrednim proizvodima. Ovom politikom će deo poljoprivrednih proizvoda biti konkurentan na tržištu u pogledu kvaliteta i bezbednosti hrane, a stvoriće se i održivost, stabilnosti i predvidljivost prihoda za farme .

Uklanjanje sa tržišta određenih (nekvalitetnih) proizvoda

Organizovanjem lokalnih poljoprivrednika kroz poljoprivredne zadruge stvoriće se mogućnosti za proizvodnju domaćih poljoprivrednih proizvoda, što će uticati na minimiziranje prometa i upotrebe nekvalitetnih poljoprivrednih proizvoda uvezenih iz različitih zemalja.

Odobranje određenih (kvalitetnih) proizvoda na tržištu

Promet poljoprivrednih proizvoda ostaće slobodan, uz prethodno podvrgavanje procedurama kontrole radi procene prema kriterijumima i standardima kvaliteta kako bi se omogućilo njihovo kretanje na tržištu.

Uticaj na olakšavanje pronalaska nekog radnog mesta

Organizovanje poljoprivrednika kroz zemljoradničke zadruge uticaće na povećanje njihovih proizvodnih kapaciteta za poljoprivredne proizvode, kojima se tokom različitih procesa od proizvodnje, prerade, pakovanja do prodaje, mogu stvoriti mogućnosti za lakše pronalaženje različitih radnih mesta.

Stvaranje novih biznisa

Proizvodnja i plasman poljoprivrednih proizvoda može podstaći interes pojedinih strana za proizvodnju različitih poljoprivrednih proizvoda, koji mogu biti registrovani kao operateri (proizvodna preduzeća), za proizvodnju određenih poljoprivrednih proizvoda, ili mogu uticati na rast broja poljoprivrednika koji će biti na usluzi proizvodnim kompanijama.

Pružanje informacija preduzećima

Razmenom informacija za poslovne subjekte u vezi sa organizacijom i delatnošću poljoprivrednih zadruga, mogu kreirati kooperativne veze, primiti informacije o kvalitetu poljoprivrednih proizvoda u zadrugama, što će uticati na njihovu prodaju i otkup. Takođe, treba naglasiti da će informacije biti pojednostavljene, informisanjem

zainteresovanih strana (biznisi) kroz distribuciju informacija u različitim elektronskim oblicima, uključujući i njihove web stranice.

Varijabilnost tekućih uvoznih tokova

Promena dosadašnjeg toka uvoza poljoprivrednih proizvoda biće moguća kroz podršku lokalnim proizvođačima u njihovom organizovanju kroz zemljoradničke zadruge, kao i kroz njihovu podršku u različitim oblicima koji mogu biti finansijska ili druga podrška koja bi uticala na povećanje poljoprivredne proizvodnje na nivou zemlje, što će uticati na minimiziranje potražnje tržišta za uvoznim proizvodima.

Varijabilnost tekućih izvoznih tokova

Kontinuirana podrška u podizanju kapaciteta domaćih proizvođača imaće za cilj razvoj poljoprivrednika, povećanje poljoprivredne proizvodnje, pokrivenost domaćeg tržišta, ali i stvaranje prostora za njihov izvoz u inostranstvo.

Ulaganja kompanija u nove delatnosti

Organizovanje farmera kroz poljoprivredne zadruge će ojačati poljoprivredni sektor na Kosovu, povećavajući poljoprivrednu proizvodnju, što će stvoriti mogućnosti za različite kompanije da investiraju u različite aktivnosti, u zavisnosti od destinacije proizvoda.

Investicije iz dijaspore

Izradom novog Zakona o poljoprivrednim zadrugama na Kosovu stvoriće se prostori za stranke koje imaju za cilj da investiraju u razvoj poljoprivrednog sektora u našoj zemlji, a to mogu biti i spoljni operateri iz dijaspore koji će imati mogućnost ulaganja u sektoru proizvodnje i prometa raznih poljoprivrednih proizvoda. Ulaganja dijaspore u sektor poljoprivrede u našoj zemlji će uticati na podizanje standarda kvaliteta za proizvodnju i plasman kvalitetnih poljoprivrednih proizvoda na osnovu prakse različitih zemalja sveta iz kojih dolaze investitori.

Direktna strana ulaganja

Dalja strana ulaganja u sektor poljoprivrede biće moguća, znajući da je trenutno nemoguće pokriti naše tržište domaćim poljoprivrednim proizvodima, pa ova situacija može podstaknuti strane proizvodne kompanije na direktna ulaganja bilo u proizvodnju ili promet poljoprivrednih proizvoda, samim tim će za svaku delatnosti koju će obavljati plaćati porez u našoj zemlji, a istovremeno će tržište biti snabdeveno kvalitetnim proizvodima .

Promovisanje inovacija i istraživanja

Početno organizovanje poljoprivrednika kroz poljoprivredne zadruge u početku će se vršiti kroz prve pilot projekte sa manjim brojem zadruga. U početnom koraku će se istraživati njihova organizacija i rad, zatim će se tokom njihovog razvoja stvarati mogućnosti ulaganja u inovacije i promociju njihovih proizvoda.

Uticao na MSP

Organizovanje poljoprivrednika kroz poljoprivredne zadruge, i unapređenje poljoprivredne proizvodnje u našoj zemlji, nesumnjivo će uticati na mala i srednja preduzeća (MSP), znajući da su važan deo privrede jedne zemlje. Mala i srednja preduzeća imaju važnu ulogu kako na domaćem tako i na međunarodnom tržištu, moraju se stalno usavršavati, rasti, povećavati broj zaposlenih, povećavati asortiman proizvoda i usluga.

Povećanje broja roba i usluga dostupnih preduzećima i potrošačima

Povećanje poljoprivredne proizvodnje na nivou zemlje uticaće na poboljšanje poljoprivrednog sektora na Kosovu, tako da će ovo unapređenje omogućiti povećanje broja različitih roba i usluga koje će biti dostupne za preduzeća, ali i za potrošače.

Cene postojećih roba i usluga će biti smanjene

Unapređenje poljoprivrednog sektora kroz povećanje poljoprivredne proizvodnje na nivou zemlje ostvariće se kroz organizovanje poljoprivrednih zadruga, čime će se stvoriti mogućnosti za očuvanje domaćih poljoprivrednih proizvoda, omogućiti povećanje konkurencije na tržištu u odnosu na uvozene proizvode, te mogućnosti u smanjenju cena postojećih roba i usluga.

Specifični poslovni sektori će biti pogođeni

Razvoj poljoprivrednog sektora nesumnjivo će uticati na razvoj pojedinih privrednih subjekata koji će razvijati delatnosti ove prirode, kao što je trgovanje različitih poljoprivrednih inputa, ali i plasman proizvoda koji se proizvode u našoj zemlji.

Uticao na budući ekonomski rast

Snabdevanje tržišta lokalnim poljoprivrednim proizvodima imaće uticaja na ekonomski razvoj na nivou zemlje, u početku promenom blagostanja poljoprivrednika, ali i uticajem na druge karike lanca, kao što su kompanije koje se bave proizvodnjom i preradom različitih proizvoda i nusproizvode, kao i kompanije koje trguju ovim proizvodima.

DRUŠTVENI UTICAJI

Trenutni broj radnih mesta će se povećati

Organizovanje poljoprivrednika kroz poljoprivredne zadruge omogućice razvoj opšteg poljoprivrednog sektora, što ce stvoriti mogućnosti za otvaranje novih radnih mesta u određenom sektoru, kao što su: sektor proizvodnje, prerade, pakovanja, marketinga, prodaje, transporta itd.

Uticaće na nivo plaćanja

Razvoj poljoprivrednog sektora i otvaranje novih radnih mesta u određenom sektoru nesumnjivo ce uticati na nivo naplate, u zavisnosti od razvoja i vrednovanja ovog sektora, što ce u svakom trenutku biti veoma važno za ekonomski razvoj svake država u svetu.

Uticao na olakšavanje pronalaska radnog mesta

Osnivanje poljoprivrednih zadruga ce nesumnjivo uticati na olakšavanje pronalaska nekog radnog mesta angažovanjem mladih poljoprivrednika, radnika u zadrugama koji ce raditi na različitim pozicijama.

Uticao na kvalitet hrane

Proizvodi dobijeni od poljoprivrednika koji su članovi poljoprivrednih zadruga imaju za cilj da zadovolje potrebe stanovništva, a takođe ce uvek biti kontrolisani u pogledu njihovog kvaliteta. Dakle, obezbeđenje primarne hrane od poljoprivrednih proizvoda i njihova bezbednost ce uticati na opšte javno zdravlje, što je nacionalni interes u našoj zemlji.

UTICAJI NA ŽIVOTNU SREDINU

Uticao na kvalitet zemljišta

Poljoprivredne zadruge u EU i zemljama regiona imaju veoma važnu ulogu u informisanju poljoprivrednika o merama koje se moraju preduzeti za očuvanje životne sredine. Kroz obuku uspeavaju da utiču na edukaciju poljoprivrednika za upotrebu raznih hemijskih preparata i opreme koja ima direktan uticao na očuvanje životne sredine, sa posebnim osvrtom čuvanje u vezi sa zakiseljavanjem, zagađenjem, upotrebom pesticida uopšte.

OSNOVNA PRAVA

Pravna, ekonomska ili socijalna zaštita pojedinaca ili porodica

Kosovski farmeri se danas stalno suočavaju sa nepoštenom trgovinskom praksom. Razvoj sektora zemljoradničkih zadruga uticao bi na poljoprivrednike da dostojanstvenije obavljaju svoju privrednu delatnost i imaju stabilnije prihode kako bi obezbedili održiviji život.

Princip i jednakost

Pravne garancije i socijalne odredbe će osigurati jednaka prava za sve strane.

Uticao na osnovna prava i dobro upravljanje

Unapređenjem ove politike administrativne procedure će biti transparentnije, eliminisati preterane birokratske procedure i utvrditi proceduralne rokove za rešavanje predmeta.

Poglavlje 4.1: Izazovi prikupljanja podataka

Tokom izrade konceptnog dokumenta za seme, dobili smo podatke čiji su izvori informacija Odeljenje za ekonomske analize i poljoprivrednu statistiku, poslednji popis poljoprivrede 2019, 2020 i 2021 godine od Kosovske agencije za statistiku i Zeleni izveštaj 2021.

S obzirom da se obezbeđivanje podataka iz oblasti poljoprivrede vrši otežano , posebno kao ankete u kojima je u toku godine obuhvaćeno oko 4 do 5% ukupnog broja domaćinstava na Kosovu, dok se registracija poljoprivrede vrši svakih 10 godina , možemo reći da ovi podaci ne ispunjavaju uslove za detaljnije i tačnije analize. Postojeći podaci ne mogu sa ovim niskim procentom prikazati realno stanje poljoprivrednih domaćinstava .

Kosovska agencija za statistiku je najovlašćeniji generator podataka, gde svake godine sprovodi anketu za poljoprivredna domaćinstva koristeći metod slučajnog uzorkovanja, uključujući oko 4-6% postojećih poljoprivrednih domaćinstava. U međuvremenu , svakih 10 godina planirano je da se organizuje registracija poljoprivrede.

Podaci izveštaja Popisa poljoprivrede o korišćenju zemljišta, koji se sprovodi svakih 10 godina, obuhvataju registraciju svih varijabli korišćenja zemljišta porodičnih gazdinstava, i to: površine, struktura poljoprivrednih kultura, prinosi, agrotehničke mere kao što su navodnjavanje i tretman sa đubrivima i pesticidima itd. Međutim, iako se podaci istraživanja sprovode svake godine, zbog niskog procenta uključenosti poljoprivrednih gazdinstava u istraživanje, ne možemo reći da su reprezentativni.

Registracija poljoprivrede koja se sprovodi u saradnji MPŠRR i ASK, ostaje najpouzdaniji izvor podataka o korišćenju zemljišta i korišćenju poljoprivrednih inputa.

Poglavlje 5: Komunikacija i konsultacije

[Ovde navedite ključne zainteresovane strane identifikovane na slici 4 iz poglavlja Definisane probleme. Navedite glavne zaključke koji su proizašli iz aktivnosti

konsultacija u tekstu. Navedite sve konsultacijske aktivnosti koje su sprovedene u donjoj tabeli. Priložite priloge o aktivnostima savetovanja i komunikacije, kao što su saopštenja za javnost, izveštaji o događajima, itd. Ako neke zainteresovane strane nisu konsultovane, objasnite zašto. Ako su veoma važne zainteresovane strane pozvane da učestvuju u konsultativnim aktivnostima, ali nisu učestvovala, navedite povod zbog čega im je poziv upućen, a stranka nije učestvovala. Također objasnite koje su druge radnje preduzete kako bi se videlo da li će zainteresovane strane moći da se uključe u konsultativne aktivnosti.]

Slika 7: Pregled komunikacijskih i konsultativnih aktivnosti sprovedenih za jedan konceptni dokument

Proces konsultacija ima za cilj: <ul style="list-style-type: none"> - [Ovde unesite informacije] - [Kada se KD pošalje na javnu raspravu, kolonu budžeta treba izbrisati.] - [Kada se KD pošalje na javnu raspravu, naslov kolone „Indikativni vremenski okvir“ treba promeniti u „Vremenski okvir“.] 						
Glavna svrha	Ciljna grupa	Aktivnost	Komunikacija /obaveštenje	Indikativni termin	Neophodan budžet	Odgovorna osoba
Sastanak je otvoren za sve zainteresovane strane	Sve zainteresovane strane	Javni sastanak	E-mail	13.09.2023	MPŠRR	Tahir Halitaj
Pisane javne konsultacije	Sve zainteresovane strane	Objava konsultacija na portalu za javne konsultacije				

Pregled javnih aktivnosti za Konceptni dokument

1. Inicijalna organizacija sa zainteresovanim stranama održana je: **13.09.2023.** godine , dok su na sastanku učestvovali predstavnici Ministarstva MPŠRR – DSHKT, i druge zainteresovane strane iz raznih udruženja i organizacija kao što su: AgroDev, Swiss Caritas , PePeKo, Mjedra e Kosovës (Malina Kosova) , Organic Association i IADK.

Pozivu za učešće se odazvala i Organizacija PPSE, koja je svojom podrškom stvorila priliku da Radni tim za izradu Nacrta konceptnog dokumenta za poljoprivredne zadruge izvrši dve studijske posete van države Kosovo, jednu u Republici Severnoj Makedoniji, a drugu u Republici Italiji. Posete su imale za cilj sticanje najboljih praksi poljoprivrednih zadruga ove dve zemlje.

Radna grupa je učesnicima predstavila početak rada na Nacrtu konceptnog dokumenta koji ima za cilj kreiranje realne politike, koja će stvoriti mogućnosti da se poljoprivrednici organizuju kroz poljoprivredne zadruge, čime će se stvoriti povoljniji uslovi za njihov razvoj, ukupnog sektora poljoprivrede na nivou zemlje.

Takođe, i predstavnici udruženja i organizacija koje su učestvovala na sastanku izneli su svoje ideje u vezi sa organizovanjem poljoprivrednika kroz zemljoradničke zadruge, a na kraju sastanka je preporučeno da se njihovi predlozi proslede na njihove e-mail adrese.

2. Preliminarne međuministarske konsultacije od: ///

3. Objava na online platformi sa: ///

Objava o tome na društvenoj mreži Fcb MPŠRR, a zajedno sa ovim i izrada saopštenja (vesti) za web stranicu MPŠRR i medije.

Sve medijske publikacije vezane za temu konceptnog dokumenta biće priložene putem linkova na ovaj koncept.

Poglavlje 6: Poređenje opcija

[Napravite uvod u poređenju opcija]

Opšti cilj ovog konceptnog dokumenta je stvaranje odgovarajućeg zakonskog okvira koji omogućava: (i) saradnju poljoprivrednika u različitim sektorima poljoprivrede; (ii) uticaj na razvoj ukupnog poljoprivrednog sektora; (iii) uzgoj i očuvanje poljoprivrednih proizvoda organizovan na nivou zemlje; (iv) prednosti od kvalitetnih proizvoda koji će imati uticaj na javno zdravlje.

Tri predložene opcije u vezi sa novim zakonom za poljoprivredne zadruge na Kosovu obuhvataju:

1. Opcija 1: Nema promena;
2. Opcija 2: Poboljšanje sprovođenja i izvršenja;
3. Opcija 3: Unapređenje zakonodavnog i regulatornog okvira za poljoprivredne zadruge.

Specifični ciljevi definisani ovim konceptnim dokumentom su: (i) transponovanje zakonodavstva EU ('acquis') za poljoprivredne zadruge u lokalno zakonodavstvo; (ii) pojašnjavanje kriterijuma za način organizovanja i registracije poljoprivrednih zadruga; (iii) institucionalna podrška i organizacija poljoprivrednika da se pridruže poljoprivrednim zadrugama; (iv) upravljanje zadrugama i saradnja sa poljoprivrednicima; (v) upravljanje imovinom i vlasništvo .

Poglavlje 6.1: Planovi implementacije za različite opcije

Kako bi se ispunile obaveze koje proizilaze iz Zakona o poljoprivrednim zadrugama i otklonili neki od uzroka problema, **Opcija 2** predviđa:

- Bolja međuinstitucionalna koordinacija između MPŠRR, AHV, PIK, Poljoprivrednog i Veterinarskog fakulteta (PVF), Carine, kompanija koje proizvode seme ili sadni materijal i organizacija poljoprivrednika u cilju harmonizacije i unapređenja politika za poljoprivredne zadruge;
 - Finansijska podrška zadrugama i njenim članovima, kroz politike i zakone razvoja poljoprivrede ,
 - Pružanje savetodavnih usluga za zadruge i poljoprivrednike za organizaciju i upravljanje zadrugama,
 - Informisanje poljoprivrednika kroz kampanje podizanja svesti o važnosti i prednostima udruživanja u zadruge, itd.
 - Unapređenje implementacije i izvršenja relevantnih zakonskih odredbi koje ne bi dovele do potpunog rešenja identifikovanih problema.
- Ova opcija se ne preporučuje.

Slika 8: Plan implementacije za opciju 2

PLAN IMPLEMENTACIJE OPCIJE 2								
Svrha politike	Unapređenje politika za poljoprivredne zadruge u skladu sa politikom EU							Očekivan i iznos troškova
Strateški cilj	Održivi razvoj poljoprivrede kroz organizovanje poljoprivrednika u zemljoradničke zadruge, unapređenjem njihovog položaja kroz pristup novim tržištima, poljoprivrednim inputima i mehanizaciji, kao i stručno usavršavanje.							
	Proizvodi, aktivnosti, godina i odgovorna organizacija/odeljenje							
Specifični cilj 1	Proizvod 1.1	Međuinstitucionalna saradnja između MPŠRR-a, AHV, PIK, Poljoprivrednog fakulteta, Carina i drugih relevantnih organizacija						
Izgradnja kapaciteta za implementaciju Zakona	Aktivnost 1.1.1	Godina 1	Godina 2	Godina 3	Godina 4	Godina 5	Odgovorna institucija/odeljenje	
	Bolja međuinstitucionalna	X	X	X	X	X	MPŠRR, AHV, PIK, FVP, carina, opštine i druge relevantne organizacije	

		koordinacija između MPŠRR, AHV, PIK, Poljoprivredno-veterinarskog fakulteta (FPV), Carine, opština, kompanija koje proizvode seme ili sadni materijal, i organizacija poljoprivrednika u cilju usklađivanja i unapređenja politika za poljoprivredne zadruge .						
	Proizvod 1.1	Unapređenje implementacije i izvršenja relevantnih zakonskih odredbi						
		Aktivnost 1.1.2 Implementacija i izvršavanje relevantnih zakonskih odredbi koja ne bi dovela do potpunog rešenja identifikovanih	X	X				MPŠRR

		problema, stoga se ova opcija ne preporučuje						
Specifični cilj 2	Proizvod 2.1	Što se tiče materijalnog stanja zadruga i njihovih članova						
Financijska podrška zadrugama i njihovim članovima		Aktivnost 2.1.1 Financijska podrška članovima kroz politike i zakone za razvoj poljoprivred, kroz subvencije i drugu finansijsku podršku.	X	X	X	X	X	MPŠRR i donatori
Specifični cilj 3	Proizvod 3.1	Pružanje savetodavnih usluga za zadruga i za poljoprivrednike						
Svest poljoprivrednika o značaju poljoprivrednih zadruga		Aktivnost 3.1.1 Organizacija kampanje i senzibilizacija organizacija i poljoprivrednika u vezi sa organizacijom i upravljanjem poljoprivrednim zadrugama.	X	X	X	X	X	MPŠRR/ DSHKT
		Aktivnost 3.1.1	X	X	X	X	X	MPŠRR/ DSHKT

		Informisanje poljoprivrednika kroz kampanje podizanja svesti o važnosti i prednostima udruživanja u zadrugu.						
--	--	--	--	--	--	--	--	--

Plan implementacije za Opciju 3

Treća opcija je promena postojeće politike donošenjem Novog zakona o poljoprivrednim zadrugama. Svrha ove opcije je da se donošenjem novog zakona o poljoprivrednim zadrugama otklone nedostaci važećeg zakona i problemi uočeni u implementaciji ovog zakona i da se oni bolje regulišu, kao i da se transponuju koncepti i principi zakonodavstvo EU u oblasti zadruga.

Novim Zakonom o poljoprivrednim zadrugama bi bile obuhvaćene odredbe kojima bi se regulisala sledeća pitanja:

- Otklanjanje nedostataka i praznina u pravnom okviru (primarni i sekundarni) ili regulisanje opštih odredbi koje stvaraju neizvesnost za farmera;
- Preciziranje i pojašnjenje akcionarskog doprinosa pri osnivanju zadruge, uplata članarine kao oblika stvaranja kapitala zadruge, kao i ko određuje iznos članstva;
- Pojašnjenje uloge osnivača (akcionara) i člana, kao i sprovođenje principa ravnopravnosti u upravljanju zadrugom kroz princip „jedan član, jedan glas“;
- Uređenje pitanja horizontalne organizacije poljoprivrednika (saradnja i funkcionisanje) sa zadrugom, prema praksi zemalja EU;
- Finansijska podrška zadrugama i njenim članovima, kroz sistem prioriteta u procesu selekcije ili vrednosti subvencije i drugih potpora;
- Određivanje organa koji će vršiti nadzor nad opštim funkcionisanjem zadruga (ukupne finansije i imovine), kroz sprovođenje zakona;
- Jačanje kontrole zakonitosti i finansijske kontrole. Pored eksterne kontrole, trebalo bi da postoji i interna kontrola koju bi vršio bilo koji organ izabran ili imenovan od strane Skupštine zadruge (koji bi uključivao članove i radnike zadruge i jedno lice van zadruge), koji bi, pored finansijske kontrole, izvršio i kontrolu zakonitosti vođenja poslovanja zadruge i drugih pitanja koja su utvrđena statutom;

- Određivanje autoriteta za promociju koji ima zadatak da promoviše poljoprivredne proizvode, počevši od proizvodnje, prerade, pakovanja i prodaje;
- Dodavanje odredbi o funkciji i ulozi Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja u implementaciji zakona;
- Pružanje saveta kroz savetodavne usluge i podršku poljoprivrednicima tokom osnivanja i prvih godina rada zadruge;
- Pružanje informacija poljoprivrednicima kroz kampanje podizanja svesti o važnosti i prednostima udruživanja u zadruge,
- Usklađivanje sa zakonodavstvom EU o poljoprivrednim zadrugama;
- Upotreba osnovnih principa zadrugarstva u zemljama EU i osnovnih odredbi organizacije zadruga po principu zadrugarstva.
- Direktive EU o poljoprivrednim zadrugama kao što su:
 - Direktiva Saveta 2003/72/EC dat 22. jula 2003 za implementaciju Statuta Evropskog udruženja zadruga;
 - Uredba Saveta (EZ) br.1435/2003 od dt. 22. jula 2003 o Statutu Evropskog udruženja zadruga.

Slika 9: Plan implementacije za opciju 3

PLAN IMPLEMENTACIJE OPCIJE 3								
Svrha politika	Unapređenje politika za poljoprivredne zadruge u skladu sa politikom EU							Očekivani iznos
Strateški cilj	Održivi razvoj poljoprivrede kroz organizovanje poljoprivrednika u poljoprivredne zadruge, unapređenjem njihovog položaja kroz pristup novim tržištima, poljoprivrednim inputima i mehanizaciji, kao i stručno usavršavanje.							troškova
	Proizvod, aktivnosti, godina i odgovorna organizacija/odeljenje							
Specifični cilj 1	Proizvod 1.1	Izrađen nacrt zakona o zemljoradničkim zadrugama						
Unapređenje zakonodavnog i regulatornog okvira za poljoprivredne zadruge;		Godina	2024	2025	2026	2027	2028	Odgovorna institucija/odeljenje
		Aktivnost 1.1.1 Izrada Nacrta zakona;	X					MPŠRR
		Aktivnost 1.1.2 Izrada podzakonskih akata;		X				

		Aktivnost 1.1.3 Uređenje pitanja horizontalne organizacije poljoprivrednika (saradnja i funkcionisanje) sa zadrugom, prema praksi zemalja EU-e;				
		Aktivnost 1.1.4 Da disciplinuje nivo unutrašnjih kontrola izvršenih od zemljoradničkih zadruga (profil, kvalifikacija, iskustvo kvalifikovanih revizora) za finansijsku kontrolu i kontrolu zakonitosti poslovanja zadruga i druga pitanja koja su određena statutom.	X			MPŠRR
		Aktivnost 1.1.5 Razmatranje povezanosti postojećih sporednih zakonskih paketa (porezi, rad, socijalna zaštita) sa novim zakonom za zemljoradničke zadruga, odobravajuć	X	X		Ministarstvo finansija, Ministarstvo rada, Ministarstvo socijalne zaštite u koordinaciji sa MPŠRR.

		potrebne izmene i poboljšanja.						
	Proizvod 1.2	Dodavanje odredbi o funkciji i ulozi Institucije u sprovođenju Zakona						
		Aktivnost 1.2.1 Stvaranje pravne osnove za finansijsko poslovanje zadruga ;	X	X				MPŠRR
		Aktivnost 1.2.2 Usklađivanje lokalnog zakonodavstva sa zakonodavstvom EU za poljoprivredne zadruge;	X					
		Aktivnost 1.2.3 Promocija kroz kampanje podizanja svesti koje organizuje centralni i lokalni nivo, za distribuciju informacija u vezi sa ulogom i značajem poljoprivrednih zadruga.	X	X	X	X	X	MPŠRR/DSUT/ Organizacije poljoprivrednika
Specifični cilj 2	Proizvod 2.1	Stvaranje pravne osnove za finansijske poslove						
Institucionalna podrška i organizovanje poljoprivrednika da se učlane u		Aktivnost 2.1.1 Određivanje organa koji će vršiti nadzor nad opštim funkcionisanjem zadruga (ukupne finansije i	X					MPŠRR

poljoprivredne zadruge;		imovina), kroz sprovođenje zakona;						
		Aktivnost 2.1.2 Finansijska podrška zadruzi i njenim članovima kroz sistem prioriteta u procesu selekcije ili vrednost subvencije i drugih podrški;		X	X	X	X	MPŠRR
		Aktivnost 2.1.3 Jačanje zakonitosti i finansijske kontrole, kroz eksternu i unutrašnju kontrolu koju bi vršio bilo koji organ izabran ili imenovan od strane Skupštine zadruge koji bi, pored finansijske kontrole, kontrolisao i zakonitost vođenja poslovanja zadruge i druga pitanja koja su utvrđena statutom .		X	X	X	X	MPŠRR
	Proizvod 2.2	Razvoj finansijskih mehanizama za poljoprivredne zadruge						
	Aktivnost 2.2.1 Kroz izradu zakona, poljoprivredne zadruge i njihovi	X	X	X	X	X	MPŠRR	

		članovi će imati podršku i prioritet u subvencijama, povoljnim kreditima, politikama poreskih olakšica itd.						
Specifični cilj 3	Proizvod 3.1	Pojašnjenje udjela dioničara u slučaju osnivanja zadruge						
Upravljanje poljoprivrednim zadrugama i saradnja sa poljoprivrednicima;		Aktivnost 3.1.1 Specifikacija akcionarskog doprinosa u slučaju osnivanja zadruge, uplate članstva kao oblika stvaranja kapitala zadruge, kao i ko određuje visinu članstva ;	X	X				MPŠRR/ Organizacije poljoprivrednika
		Aktivnost 3.1.2 Pojašnjenje uloge osnivača (akcionara) i člana, kao i sprovođenje principa ravnopravnosti u upravljanju zadrugom kroz princip „jedan član, jedan glas“	X					
Specifični cilj 4	Proizvod 4.1	Pružanje saveta putem savetodavnih i tehničkih usluga						
Podizanje svesti o		Aktivnost 4.1.1 Određivanje promotivnog tela	X	X				MPŠRR/DSHKT

značaju poljoprivred nih zadruga;		koje ima zadatak da promoviše poljoprivredne proizvode, počevši od proizvodnje, prerade, pakovanja i prodaje;						
		Aktivnost 4.1.2 Podrška poljoprivrednicima savetima tokom osnivanja i prvih godina rada zadruge;	X	X	X	X	X	
		Aktivnost 4.1.3 Pružanje informacija poljoprivrednicima o važnosti i prednostima udruživanja u zadruge, kao i znanja o tehnologijama uzgoja poljoprivredne proizvodnje.	X	X	X	X	X	
Specifični cilj 5 Podizanje kapaciteta za zainteresovane strane poljoprivrednih zadruga;	Proizvod 5.1	Priprema programa za podizanje kapaciteta za zainteresovane strane zemljoradničkih zadruga						
		Aktivnost 5.1.1 Priprema nacrt programa za izgradnju kapaciteta i konsultacije sa zainteresovanim stranama za validnost programa izgradnje kapaciteta;	X					MPŠRR

		Aktivnost 5.1.2 Odobrenje i prezentacija nacrta programa za podizanje kapaciteta;		x	x	x	x	MPŠRR
	Proizvod 5.2	Sprovođenje programa za izgradnju kapaciteta						
		Aktivnost 5.2.1 Približavanje programa za podizanje kapaciteta u departamentima MPŠRR (DTAS i DPAM);		x	x	x	x	MPŠRR
		Aktivnost 5.2.2 Distribucija programa podizanje kapaciteta javnim akterima poljoprivrednih zadruga;		x	x	x	x	MPŠRR
		Aktivnost 5.2.3 Približavanje programa podizanja kapaciteta za privatne zainteresovane strane poljoprivrednih zadruga;		x	x	x	x	MPŠRR

Poglavlje 6.2: Tabela poređenja sa tri opcije

[Dajte kratak narativni pregled tri opcije. Takođe predstavite odabranu opciju i glavne razloge zašto je odabrana.]

Slika 10: Poređenje opcija

Metoda poređenja:			
Relevantni pozitivni uticaji	Opcija 1: Bez promene	Opcija 2: Poboľšati implementaciju i izvršenje	Opcija 3:
		Izgradnja kapaciteta za implementaciju Zakona;	Unapređenje zakonodavnog i regulatornog okvira za poljoprivredne zadruge;
		Finansijska podrška zadrugama i njihovim članovima;	Institucionalna podrška i organizovanje poljoprivrednika u poljoprivredne zadruge;
		Unapređenje svesti poljoprivrednika o značaju poljoprivrednih zadruga;	Upravljanje poljoprivrednim zadrugama i saradnja sa poljoprivrednicima.
			Podizanje svesti o značaju poljoprivrednih zadruga;
Relevantni štetni uticaji			
Relevantni troškovi			

Procena očekivanog uticaja na budžet	Godina 1	Godina 2	Godina 3	Godina 1	Godina 2	Godina 3	Godina 1	Godina 2	Godina 3
Zaključak									

Poglavlje 7: Zaključci i sledeći koraci

[Napravite kratak opisni sažetak željene opcije. Ponovo opišite kako se ova opcija bavi glavnim problemom, uzrocima i posledicama identifikovanim u stablu problema. Pogledajte sledeće ključne korake iz Plana implementacije.]

Opcija 3 predviđa izradu Nacrta Zakon o poljoprivrednim zadrugama, koji će otkloniti uzroke i posledice navedene u definiciji problema.

Svrha ove opcije je da se donošenjem novog zakona o poljoprivrednim zadrugama otklone nedostaci važećeg zakona i problemi uočeni u primeni ovog zakona i da se oni bolje regulišu, kao i da se transponuju koncepti i principi zakonodavstva EU u oblasti zadrugarstva.

Novi Zakon o poljoprivrednim zadrugama bi sadržao odredbe koje bi regulisale sledeća pitanja:

- Otklanjanje nedostataka i praznina u pravnom okviru (primarni i sekundarni) ili prilagođavanje opštih odredbi koje stvaraju neizvesnost kod poljoprivrednika;
- Preciziranje i pojašnjenje akcionarskog doprinosa pri osnivanju zadruge, uplate članarine kao oblika stvaranja kapitala zadruge, kao i ko određuje iznos članstva;
- Pojašnjenje uloge osnivača (akcionara) i člana, kao i sprovođenje principa ravnopravnosti u upravljanju zadrugom kroz princip „jedan član, jedan glas“;
- Uređenje pitanja horizontalne organizacije poljoprivrednika (saradnja i funkcionisanje) sa zadrugom, prema praksi zemalja EU;
- Finansijska podrška zadrugama i njenim članovima, kroz sistem prioriteta u procesu selekcije ili vrednosti subvencija i druge podrške;
- Određivanje organa koji će vršiti nadzor nad opštim funkcionisanjem zadruga (ukupne finansije i imovina), kroz sprovođenje zakona;

- Jačanje kontrole zakonitosti i finansijske kontrole. Pored eksterne kontrole, trebalo bi da postoji i interna kontrola, koju bi vršio bilo koji organ izabran ili imenovan od strane Skupštine zadruga (u koji bi bili uključeni članovi i radnici zadruga i jedno lice van zadruga) , koji bi, pored finansijske kontrole, kontrolisao i zakonitost vođenja poslovanja zadruga i druga pitanja koja su utvrđena statutom;
- Određivanje promotivnog tela koje ima zadatak da promoviše poljoprivredne proizvode, počevši od proizvodnje, prerade, pakovanja i prodaje;
- Dodavanje odredbi o funkciji i ulozi Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja u implementaciji zakona;
- Pružanje saveta putem savetodavnih usluga i podrške poljoprivrednicima prilikom osnivanja i prvih godina rada zadruga;
- Pružanje informacija poljoprivrednicima kroz kampanje podizanja svesti o važnosti i prednostima udruživanja u zadruga ;
- Usklađivanje sa zakonodavstvom EU o poljoprivrednim zadrugama;
- Upotreba osnovnih principa zadrugarstva u zemljama EU i osnovnih odredbi organizacije zadruga po principu zadrugarstva;
- Zakonodavstvo EU o poljoprivrednim zadrugama:
 - Direktiva Saveta 2003/72/EC dana 22. jula 2003 za implementaciju Statuta Evropskog udruženja zadruga;
 - Uredba Saveta (EZ) br.1435/2003 od dt. 22. jula 2003. o Statutu Evropskog udruženja zadruga.

Slika 11: Plan implementacije željene opcije

[Dodajte plan implementacije za željenu opciju.]

PLAN IMPLEMENTACIJE OPCIJE 3								
Svrha politika	Unapređenje politika za poljoprivredne zadruga u skladu sa politikom EU							Očekivani iznos troškova
Strateški cilj	Održivi razvoj poljoprivrede kroz organizovanje poljoprivrednika u poljoprivredne zadruga, unapređenjem njihovog položaja kroz pristup novim tržištima, poljoprivrednim inputima i mehanizaciji, kao i stručno usavršavanje.							
	Proizvod, aktivnosti, godina i odgovorna organizacija/odeljenje							
Specifični cilj 1	Proizvod 1.1	Izrađen nacrt zakona o zemljoradničkim zadrugama						
Unapređenje zakonodavn		Godina	2024	2025	2026	2027	2028	Odgovorna institucija/odeljenje
		Aktivnost 1.1.1	X					MPŠRR

og i regulatornog okvira za poljoprivred ne zadruge;	Izrada Nacrta zakona;						
	Aktivnost 1.1.2 Izrada podzakonskih akata;		X				
	Aktivnost 1.1.3 Uređenje pitanja horizontalne organizacije poljoprivrednika (saradnja i funkcionisanje) sa zadrugom, prema praksi zemalja EU-e;						
	Aktivnost 1.1.4 Da disciplinuje nivo unutrašnjih kontrola izvršenih od zemljoradničkih zadruga (profil, kvalifikacija, iskustvo kvalifikovanih revizora) za finansijsku kontrolu i kontrolu zakonitosti poslovanja zadruga i druga pitanja koja su određena statutom.	X					MPŠRR
	Aktivnost 1.1.5 Razmatranje povezanosti postojećih sporednih zakonskih	X	X				Ministarstvo finansija, Ministarstvo rada, Ministarstvo socijalne zaštite u koordinaciji sa MPŠRR.

		paketa (porezi, rad, socijalna zaštita) sa novim zakonom za zemljoradničke zadruge, odobravajući potrebne izmene i poboljšanja.						
	Proizvod 1.2	Dodavanje odredbi o funkciji i ulozi Institucije u sprovođenju Zakona						
		Aktivnost 1.2.1 Stvaranje pravne osnove za finansijsko poslovanje zadruga ;	X	X				MPŠRR
		Aktivnost 1.2.2 Usklađivanje lokalnog zakonodavstva sa zakonodavstvom EU za poljoprivredne zadruge;	X					
		Aktivnost 1.2.3 Promocija kroz kampanje podizanja svesti koje organizuje centralni i lokalni nivo, za distribuciju informacija u vezi sa ulogom i značajem poljoprivrednih zadruga.	X	X	X	X	X	MPŠRR/DSUT/ Organizacije poljoprivrednika
Specifični cilj 2	Proizvod 2.1	Stvaranje pravne osnove za finansijske poslove						
		Aktivnost 2.1.1	X					MPŠRR

Institucionalna podrška i organizovanje poljoprivrednika da se učlane u poljoprivredne zadruge;	Određivanje organa koji će vršiti nadzor nad opštim funkcionisanjem zadruga (ukupne finansije i imovina), kroz sprovođenje zakona;						
	Aktivnost 2.1.2 Finansijska podrška zadrugi i njenim članovima kroz sistem prioriteta u procesu selekcije ili vrednost subvencije i drugih podrški;		X	X	X	X	MPŠRR
	Aktivnost 2.1.3 Jačanje zakonitosti i finansijske kontrole, kroz eksternu i unutrašnju kontrolu koju bi vršio bilo koji organ izabran ili imenovan od strane Skupštine zadruga koji bi, pored finansijske kontrole, kontrolisao i zakonitost vođenja poslovanja zadruga i druga pitanja koja su utvrđena statutom .		X	X	X	X	MPŠRR

	Proizvod 2.2	Razvoj finansijskih mehanizama za poljoprivredne zadruge						
		Aktivnost 2.2.1 Kroz izradu zakona, poljoprivredne zadruge i njihovi članovi će imati podršku i prioritet u subvencijama, povoljnim kreditima, politikama poreskih olakšica itd.	X	X	X	X	X	MPŠRR
Specifični cilj 3	Proizvod 3.1	Pojašnjenje udjela dioničara u slučaju osnivanja zadruge						
Upravljanje poljoprivrednim zadrugama i saradnja sa poljoprivrednicima;		Aktivnost 3.1.1 Specifikacija akcionarskog doprinosa u slučaju osnivanja zadruge, uplate članstva kao oblika stvaranja kapitala zadruge, kao i ko određuje visinu članstva ;	X	X				MPŠRR/ Organizacije poljoprivrednika
		Aktivnost 3.1.2 Pojašnjenje uloge osnivača (akcionara) i člana, kao i sprovođenje principa ravnopravnosti u upravljanju zadrugom kroz	X					

		princip „jedan član, jedan glas“						
Specifični cilj 4 Podizanje svesti o značaju poljoprivrednih zadruga;	Proizvod 4.1	Pružanje saveta putem savetodavnih i tehničkih usluga						
		Aktivnost 4.1.1 Određivanje promotivnog tela koje ima zadatak da promoviše poljoprivredne proizvode, počevši od proizvodnje, prerade, pakovanja i prodaje;	X	X				MPŠRR/DSHKT
		Aktivnost 4.1.2 Podrška poljoprivrednicima savetima tokom osnivanja i prvih godina rada zadruge;	X	X	X	X	X	
		Aktivnost 4.1.3 Pružanje informacija poljoprivrednicima o važnosti i prednostima udruživanja u zadruge, kao i znanja o tehnologijama uzgoja poljoprivredne proizvodnje.	X	X	X	X	X	
Specifični cilj 5 Podizanje kapaciteta za zainteresovane strane	Proizvod 5.1	Priprema programa za podizanje kapaciteta za zainteresovane strane zemljoradničkih zadruga						
		Aktivnost 5.1.1 Priprema nacrtu programa za izgradnju	X					MPŠRR

poljoprivrednih zadruga;		kapaciteta i konsultacije sa zainteresovanim stranama za validnost programa izgradnje kapaciteta;						
		Aktivnost 5.1.2 Odobrenje i prezentacija nacrta programa za podizanje kapaciteta;		x	x	x	x	MPŠRR
Proizvod 5.2	Sprovođenje programa za izgradnju kapaciteta							
	Aktivnost 5.2.1 Približavanje programa za podizanje kapaciteta u departamentima MPŠRR (DTAS i DPAM);		x	x	x	x		MPŠRR
	Aktivnost 5.2.2 Distribucija programa podizanje kapaciteta javnim akterima poljoprivrednih zadruga;		x	x	x	x		MPŠRR
	Aktivnost 5.2.3 Približavanje programa podizanja kapaciteta za privatne zainteresovane strane poljoprivrednih zadruga;		x	x	x	x		MPŠRR

Poglavlje 7.1: Odredbe za praćenje i evaluaciju

[Opišite odredbe i planiranje za praćenje i evaluaciju. Ako takve odredbe nisu potrebne, objasnite zašto.]

S obzirom na to da zadruge, a posebno poljoprivredne zadruge pretpostavljaju postojanje poverenja među članovima, neophodno je meriti učinak projekata podržanih javnim sredstvima. Takođe, veoma je važno da se prate i revidiraju projekti podržani javnim sredstvima iznad određenog iznosa.

Prilog 1: Obrazac procene ekonomskog uticaja

Kategorija ekonomskih uticaja	Glavni uticaj	Da li se očekuje da će doći do ovog uticaja?		Broj pogođenih organizacija, kompanija i/ili pojedinaca	Očekivana korist ili troškovi uticaja	Željeni nivo analize
		da	ne			
Radna mesta ¹	Hoće li se sadašnji broj radnih mesta povećati?	X				
	Hoće li se sadašnji broj radnih mesta smanjiti?		X			
	Hoće li to uticati na nivo plaćanja?		X			
	Hoće li to uticati na olakšanje pronalaženja radnog mesta?	X				
Bavljenje biznisom (poslovanje)	Hoće li to uticati na pristup finansijama za poslovanje?	X				
	Hoće li određeni proizvodi biti povučeni sa tržišta?	X				
	Hoće li određeni proizvodi biti dozvoljeni na tržištu?	X				
	Hoće li preduzeća biti prisiljena da se zatvore?		X			
	Hoće li se otvoriti nova preduzeća?	X				
Administrativni teret	Hoće li preduzeća biti primorana da ispunjavaju obaveze pružanja novih informacija?		X			

¹Kada to utiče na radna mesta, to će imati i društvene uticaje.

	Da li su obaveze pružanja informacija za preduzeća pojednostavljene?	X				
Trgovina	Očekuje li se promena trenutnih tokova uvoza?	X				
	Očekuje li se promena trenutnih izvoznih tokova?	X				
Prevoz	Da li će to uticati na način na koji se prevoze putnici i/ili roba?		X			
	Da li će biti neke razlike u vremenu potrebnom za prevoz putnika i/ili robe?		X			
Investicije	Da li se od kompanija očekuje da investiraju u nove aktivnosti?	X				
	Očekuje li se da će kompanije otkazati ili odgoditi ulaganja za kasnije?		X			
	Hoće li se povećati ulaganja iz dijaspore?	X				
	Hoće li se smanjiti ulaganja iz dijaspore?		X			
	Hoće li se direktna strana ulaganja povećati?	X				
	Hoće li se direktne strane investicije smanjiti?		X			
Konkurentnost	Hoće li se povećati cena poslovanja za proizvode, poput električne energije?		X			
	Hoće li se cena poslovnih inputa, poput električne energije, smanjiti?		X			
	Da li je verovatno da će inovacije i istraživanja biti promovisani?	X				

	Da li je verovatno da će inovacije i istraživanje biti ometani?		X			
Uticaj na MSP	Da li su uglavnom pogođena mala i srednja preduzeća?	X				
Cene i konkurencija	Hoće li se povećati broj roba i usluga dostupnih poslovnim subjektima ili potrošačima?	X				
	Hoće li se smanjiti broj roba i usluga dostupnih poslovnim subjektima ili potrošačima?					
	Hoće li cene postojećih roba i usluga porasti?					
	Hoće li se cene postojećih roba i usluga smanjiti?		X			
Regionalni ekonomski uticaji	Da li će neki određeni poslovni sektor biti pogođen?	X				
	Da li je ovaj sektor koncentrisan u određenom regionu?		X			
Ukupan ekonomski razvoj	Hoće li to uticati na budući ekonomski rast?	X				
	Da li bi to moglo uticati na stopu inflacije?		X			

Dodatak 2: Obrazac za procenu društvenih uticaja

Kategorija društvenih uticaja	Glavni uticaj	Da li se očekuje da će doći do ovog uticaja?		Broj pogođenih organizacija, kompanija i/ili pojedinaca	Očekivana korist ili uticaj na troškove	Željeni nivo analize
		da	ne	Visok/nizak	Visoka/niska	
Radna mesta ²	Hoće li se sadašnji broj radnih mesta povećati?	X				
	Hoće li se sadašnji broj radnih mesta smanjiti?		X			
	Jesu li pogođena radna mesta u nekom određenom poslovnom sektoru?		X			
	Hoće li biti nekog uticaja na nivo plaćanja?	X				
	Hoće li to uticati na lakše pronalaženje nekog radnog mesta?	X				
Regionalni društveni uticaji	Da li su društveni uticaji koncentrisani u određenom regionu ili gradu?		X			
Uslovi rada	Da li su ugrožena radnička prava?		X			
	Da li su predviđeni ili ukinuti standardi za rad u opasnim uslovima?	X		nizak		
	Da li će to uticati na način razvoja socijalnog dijaloga između zaposlenih i poslodavaca?	X		nizak		
	Hoće li to uticati na siromaštvo?	X		nizak		

²Kada to utiče na radna mesta, to će imati i ekonomskih uticaja.

Socijalna inkluzija	Da li je ugrožen pristup programima socijalne zaštite?		X		
	Hoće li se promeniti cene osnovnih roba i usluga?		X		
	Da li će li to uticati na finansiranje ili organizaciju programa socijalne zaštite?		X		
Obrazovanje	Hoće li to uticati na osnovno obrazovanje?		X		
	Hoće li to uticati na srednje obrazovanje?		X		
	Hoće li to uticati na visoko obrazovanje?		X		
	Hoće li biti uticaja na stručno osposobljavanje?		X		
	Hoće li to imati uticaja na obrazovanje radnika i doživotno učenje?		X		
	Hoće li to uticati na organizaciju ili strukturu obrazovnog sistema?		X		
	Hoće li to uticati na akademske slobode i samoupravu?		X		
Kultura	Da li opcija utiče na kulturnu raznolikost?		X		
	Da li opcija utiče na finansiranje kulturnih organizacija?		X		
	Da li opcija utiče na mogućnosti da ljudi imaju koristi od kulturnih aktivnosti ili učestvuju u njima?		X		
	Da li opcija utiče na očuvanje kulturne baštine?		X		
Upravljanje	Da li opcija utiče na sposobnost građana da učestvuju u demokratskom procesu?		X		
	Da li se svaka osoba tretira podjednako??		X		

	Hoće li javnost biti bolje informisana o određenim pitanjima?		X			
	Da li opcija utiče na način funkcionisanja političkih partija?		X			
	Hoće li biti uticaja na civilno društvo?		X			
Javno zdravlje i sigurnost ³	Hoće li to imati ikakvog uticaja na živote ljudi, poput životnog veka ili stope smrtnosti?	X		nizak		
	Hoće li to uticati na kvalitet hrane?	X				
	Hoće li se zdravstveni rizik povećati ili smanjiti zbog štetnih supstanci?	X		Smanjuje se rizik - nizak		
	Hoće li biti posledica po zdravlje zbog promena u nivou buke ili kvaliteta vazduha, vode i/ili zemljišta?	X		nizak		
	Hoće li biti posledica po zdravlje zbog promena u korištenju energije?		X			
	Hoće li biti posledica po zdravlje zbog promena u odlaganju otpada?		X			
	Hoće li biti uticaja na način života ljudi, kao što su nivoi interesovanja za sport, promene u ishrani ili promene u upotrebi duvana ili alkohola?	X		nizak		
	Da li postoje određene grupe koje se suočavaju sa mnogo većim rizicima od drugih (definisani faktorima kao što su starost, pol, invaliditet, društvena grupa ili region)?		X			

³Kada postoji uticaj na javno zdravlje i bezbednost, onda redovno postoji uticaj i na životnu sredinu.

Kriminal i bezbednost	Utiče li to na verovatnoću da će kriminalci biti uhvaćeni?		X			
	Da li kriminal utiče na potencijalni profit?		X			
	Da li to utiče na nivoe korupcije?		X			
	Da li je pogođen kapacitet za sprovođenje zakona?		X			
	Ima li to bilo kakvog uticaja na prava i bezbednost žrtava zločina?		X			

Prilog 3: Obrazac za procenu uticaja na životnu sredinu

Kategorija uticaja na životnu sredinu	Glavni uticaj	Da li se očekuje da će doći do ovog uticaja?		Broj pogođenih organizacija, kompanija i/ili pojedinaca	Očekivana korist ili troškovi uticaja	Željeni nivo analize
		da	ne	Visok/nizak	Visoka/niska	
Održiva klima i životna sredina	Da li će to uticati na emisiju gasova plastenika (ugljen-dioksid, metan, itd.)?	X		nizak		
	Hoće li to uticati na potrošnju goriva?	X		nizak		
	Hoće li se promeniti raznovrsnost resursa koji se koriste za proizvodnju energije?	X		nizak		
	Hoće li biti razlike u ceni za ekološki prihvatljive proizvode?		X	nizak		
	Hoće li određene aktivnosti postati manje zagađujuće?	X		nizak		
Kvalitet vazduha	Hoće li to uticati na emisiju zagađujućih materija?	X		nizak		
Kvalitet vode	Da li opcija utiče na kvalitet slatke vode?		X			
	Da li opcija utiče na kvalitet podzemnih voda?		X			
	Da li opcija utiče na izvore pitke vode?		X			
Kvalitet tla i korištenje zemljišta	Hoće li biti uticaja na kvalitet zemljišta (u vezi sa zakiseljavanjem, zagađenjem, upotrebom pesticida ili herbicida)?	X				
	Hoće li to uticati na eroziju tla?		X			
	Hoće li zemljište biti izgubljeno (gradnjom, itd.)?		X			

	Da li će zemljište biti stečeno (dekontaminacijom, itd.)?		X			
	Hoće li doći do bilo kakve promene u korištenju zemljišta (npr. od korištenja šuma u poljoprivrednu ili urbanu upotrebu)?	X		nizak		
Otpad i reciklaža	Hoće li se promeniti količina nastalog otpada?		X			
	Hoće li se promeniti načini na koji se postupa s otpadom?		X			
	Hoće li biti uticaja na mogućnosti recikliranja otpada?		X			
Upotreba resursa	Utiče li opcija na korištenje obnovljivih izvora (riblje rezerve, hidroelektrane, solarna energija, itd.)?	X		nizak		
	Da li opcija utiče na korištenje neobnovljivih resursa (podzemne vode, minerali, ugalj, itd.)?	X		nisko		
Stepen opasnosti po životnu sredinu	Hoće li biti bilo kakvog uticaja na verovatnoću opasnosti, kao što su požari, eksplozije ili nesreće?		X			
	Hoće li to uticati na spremnost za prirodne katastrofe?		X			
	Da li je zaštita društva pogođena prirodnim katastrofama?	X		nizak		
Biodiverzitet, flora i fauna	Hoće li biti uticaja na zaštićene ili ugrožene vrste ili područja u kojima one žive?		X			
	Hoće li uticati na veličinu ili veze između prirodnih područja?	X		nizak		

	Hoće li to uticati na broj vrsta u datom području?		X			
Dobrobit životinja	Hoće li to uticati na tretman životinja?	X		nizak		
	Hoće li to uticati na zdravlje životinja?	X		nizak		
	Hoće li uticati na kvalitet i sigurnost stočne hrane?	X		nizak		

Aneks 4: Obrazac za procjenu uticaja osnovnih prava

Kategorija uticaja na osnovna prava	Glavni uticaj	Da li se očekuje da će doći do ovog uticaja?		Broj pogođenih organizacija, kompanija i/ili pojedinaca	Očekivana korist ili uticaj na troškove	Željeni nivo analize
		da	ne	Visok/nizak	Visoka/niska	
Dostojanstvo	Da li opcija utiče na dostojanstvo ljudi, njihovo pravo na život ili integritet osobe?		X			
Sloboda	Da li opcija utiče na pravo na slobodu pojedinaca?		X			
	Da li opcija utiče na pravo osobe na privatnost?		X			
	Da li opcija utiče na pravo na sklapanje braka ili osnivanje porodice?		X			
	Da li opcija utiče na pravnu, ekonomsku ili socijalnu zaštitu pojedinaca ili porodica?	X				
	Da li opcija utiče na slobodu mišljenja, savesti ili vere?		X			
	Da li opcija utiče na slobodu izražavanja?		X			
	Da li opcija utiče na slobodu okupljanja ili udruživanja?	X		nizak		
Lični podaci	Da li opcija uključuje obradu ličnih podataka?		X			
	Jesu li zajamčena prava pojedinca na pristup, ispravak i prigovor?		X			
	Da li je način na koji se lični podaci obrađuju jasan i dobro zaštićen?		X			
Azil	Da li ova opcija utiče na pravo na azil?		X			

Imovinska prava	Hoće li biti pogođena imovinska prava?		X			
	Da li opcija utiče na slobodu poslovanja?		X			
Jednak tretman ⁴	Da li opcija štiti princip jednakosti pred zakonom?	X				
	Da li je verovatno da će određene grupe biti oštećene direktno ili indirektno diskriminacijom (npr. bilo kakva diskriminacija na osnovu pola, rase, boje kože, etničke pripadnosti, političkog ili drugog mišljenja, starosti ili seksualne orijentacije)?		X			
	Da li opcija utiče na prava osoba sa invaliditetom?		X			
Dečija prava	Da li opcija utiče na prava dece?		X			
Dobro upravljanje	Hoće li administrativne procedure postati komplikovanije?		X			
	Da li postoji uticaj na način na koji administracija donosi odluke (transparentnost, proceduralni rok, pravo na uvid u dosije, itd.)?	X				
	O krivičnom pravu i propisanim kaznama: da li su ugrožena prava okrivljenog?		X			
	Da li utiče na pristup pravdi??		X			

⁴Rodna ravnopravnost je obrađena u *Proceni rodnog uticaja*